No 68
KWARTALNIK ● PAŹDZIERNIK – GRUDZIEŃ 2018 ● TOM XVII ● ZESZYT 4

magazyn OTORYNO-LARYNGOLOGICZNY

ISSN 1643-0050

Prof. zw. dr hab. med. ANTONI KRZESKI
KIEROWNIK KLINIKI OTORYNOLARYNGOLOGII
WYDZIAŁU LEKARSKO-DENTYSTYCZNEGO
WARSZAWSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO
JUBILEUSZ CZTERDZIESTOLECIA PRACY ZAWODOWEJ I NAUKOWEJ

40 – LECIE PRACY ZAWODOWEJ I NAUKOWEJ

www.magazynorl.pl

magazyn OTORYNO-LARYNGOLOGICZNY

k w a r t a l n i k

PAŹDZIERNIK –GRUDZIEŃ 2018 ● TOM XVII ● ZESZYT 4 (68)

W NUMERZE

Prof. zw. dr hab. med. ANTONI KRZESKI
KIEROWNIK KLINIKI OTORYNOLARYNGOLOGII
WYDZIAŁU LEKARSKO-DENTYSTYCZNEGO WUM
W CZTERDZIESTOLECIE
PRACY ZAWODOWEJ I NAUKOWEJ 109
prof. zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek

O OBROTACH SFER JAMISTYCH,
CZYLI RZECZ O KATOWANIU
MAŁŻOWINY NOSOWEJ DOLNEJ 119
prof. zw. dr hab. med. Antoni Krzeski

PROFESOR ANTONI KRZESKI
W OCZACH WSPÓŁPRACOWNIKÓW,
KOLEGÓW I PRZYJACIÓŁ 127
prof. dr hab. med. Jarosław Markowski
dr med. Zbigniew Świerczyński

PODRĘCZNIKI
PROFESORA ANTONIEGO KRZESKIEGO 135
prof. zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek

O FENOMENIE MAGAZYNU .
OTORYNOLARYNGOLOGICZNEGO 141
prof. zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek

WIECZORY AUTORSKIE
PROF. ANTONIEGO KRZESKIEGO 145
dr med. Eliza Brożek-Mądry

Komitet redakcyjny:
redaktor naczelny – prof. zw. dr hab. med. Antoni Krzeski
sekretarz redakcji – dr med. Marcin Straburzyński
redaktor – mgr Dorota Polewicz

Patronat naukowy:
Klinika Otorynolaryngologii
Wydział Lekarsko-Dentystyczny
Warszawski Uniwersytet Medyczny

Rada naukowa:
przewodniczący:
– prof. zw. dr hab. med. Antoni Krzeski
członkowie:
– prof. dr hab. med. Wojciech Golusiński
– prof. dr hab. med. Elżbieta Hassmann-Poznańska
– prof. zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek
– prof. dr hab. med. Maciej Misiołek
– prof. dr hab. med. Jacek Składzień
– prof. dr hab. med. Bożena Tarchalska

Opracowanie graficzne: Jolanta Merc

© Wydawca: RYNOLOGIA POLSKA STOWARZYSZENIE ul. Hoża 37 lok. 5, 00-681 Warszawa

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie w części lub w całości bez uzyskania zezwolenia wydawcy jest zabronione. Wydawca nie ponosi odpowiedzialności za treść reklam, ogłoszeń i materiałów sponsorowanych zamieszczonych w Magazynie Otorynolaryngologicznym. Magazyn Otorynolaryngologiczny przeznaczony jest wyłacznie dla lekarzy, którzy posiadają uprawnienia do wystawiania recept.

W związku z publikowaniem czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej informujemy, że wersją pierwotną jest wersja papierowa.

Magazyn Otorynolaryngologiczny
– punktacja: KBN 2 pkt.

Drogie Koleżanki,
Szanowny Kolego,

dostrzeganie czasu jest specyficznym darem dojrzałości. Jubileusze przywracają pamięć o wydarzeniach z lat minionych, ale także i ludziach, którzy te wydarzenia tworzyli. To czas wspomnień, refleksji, zadumy. To także czas analiz. Ale czas, to wg Fryderyka Chopina najlepsza również cezura, pozwalająca spojrzeć na dokonania z pewnego dystansu, na obiektywniejszą ocenę człowieka i jego czynów.

Bieżący numer „Magazynu Otorynolaryngologicznego" jest dedykowany dokonaniom profesora zw. dr hab. n. med. Antoniego Krzeskiego, obchodzącego czterdziestolecie pracy zawodowej i naukowej, człowieka, który bez reszty oddał się rynologii, bez którego rynologia polska nie byłaby tym, czym jest.

Nie wiem, czy prof. Krzeski czytywał pełne uroku, dziewiętnastowieczne powieści Marie von Ebner-Eschenbach, i nie wiem, czy zna jej maksymę: „Pamiętaj, co masz do zrobienia, i zapomnij, czego już dokonałeś". Znam dobrze prof. Krzeskiego i wierzę, że na pewno zastosuje się do niej.

Głos historyków medycyny był zawsze słabo słyszalny. Zatem, skoro „jestem przy głosie", apeluję do P.T. Czytelników – uświetniajcie na łamach Waszego „Magazynu" wszelakie jubileusze. Ponawiam apel zamieszczony w 61 numerze tego periodyku, na który notabene nikt nie odpowiedział.

Z wyrazami szacunku
Andrzej Kierzek

prof zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek

Wrocław, jesień 2018 r.

Zdjęcie na okładce: Maciej Kaniuk

TWORZYLI POLSKĄ LARYNGOLOGIĘ

LIST OTWARTY DO P.T. CZŁONKÓW NASZEGO TOWARZYSTWA

Szanowna Koleżanko, Szanowny Kolego,

Spójrz za Siebie! Spójrz wokół Siebie! Twoje życie związane jest (lub było) z otorynolaryngologią. W znanych klinikach lub szpitalnych oddziałach, których działalność analizowana jest na łamach lekarskich czasopism, także tych z wysokim IF, ale również i w małych ambulatoriach niewielkich miasteczek. To przecież my wszyscy tworzymy historię naszej lekarskiej dyscypliny.

Obciążeni niejednokrotnie nadmiarem pracy, zapominamy często o swoich korzeniach, o swoich poprzednikach. Starajmy się jednak ocalić od zupełnego zapomnienia to, co ocalić jeszcze można. Piszmy historię polskiej otorynolaryngologii!

Pamiętajmy o tym, że jeżeli nasze pokolenie tego nie uczyni, być może nie wykona tego już nikt. Opierajmy się na materiałach źródłowych, które zalegają jeszcze różnorakie archiwa, które w toku „słusznych przemian" mogą ulec likwidacji. Wykorzystajmy relacje osób jeszcze żyjących, które zazwyczaj są cennym wiarygodnym uzupełnieniem. Pamiętajmy o koniecznym dystansie czasowym, dystansie pozwalającym uwolnić się od pewnego nieobiektywizmu i nadmiernej „czołobitności", cech tak często obserwowanych szczególnie we wspomnieniach pośmiertnych, a więc w artykułach pisanych właśnie bez owego czasowego dystansu.

Historia medycyny, a więc i historia otorynolaryngologii jest procesem twórczym. Ty także możesz do tego aktu się przyczynić. Opisz historię Twojej Kliniki, Twojego Oddziału, Twojego Ambulatorium. Wspomnij dokonania Twojego Nauczyciela, Kolegi, napisz o Sobie. Pamięć jest ulotna, a czas ucieka. Nie zapominajmy, co kiedyś mawiał Aleksander hr. Fredro: „Cudze rzeczy wiedzieć ciekawość jest, a swoje potrzeba!" Nie obawiaj się, że w Twoim wspomnieniu mogą się znaleźć jakieś faktograficzne niedostatki czy luki. Nie martw się tym. Pamiętaj, co mawiał kiedyś jeden z naszych najwybitniejszych historyków Joachim Lelewel: „Pisać, co można, a nie frasować się, że tu i ówdzie czegoś brak. Przyjdzie drugi i trzeci – i dopełnią. Tak się tworzyły i dziś jeszcze tworzą wszystkie historje".

Owe doniesienia najlepiej uzupełnij materiałem ilustracyjnym (zdjęciami wszelkiego rodzaju, dokumentami etc.). Forma doniesienia może być dowolna. Materiały te najlepiej prześlij na podany niżej adres mailowy lub pocztowy z adnotacją, że wyrażasz zgodę na ich późniejsze naukowe wykorzystanie, po którym mogą zostać zwrócone Nadawcy.

Mogą one po opracowaniu naukowym zostać opublikowane w otorynolaryngologicznych czasopismach: „Magazynie Otorynolaryngologicznym", „Otorynolaryngologii. Przeglądzie Klinicznym", „Polskim Przeglądzie Otolaryngologicznym" lub w „Materiałach Naukowych Sekcji Historycznej Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi", kwartalniku, ukazującym się od roku 1986, dostępnym w Bibliotece Narodowej oraz Głównej Bibliotece Lekarskiej, wydawanym własnym sumptem przez niżej podpisanych. Na materiały czekają również takie czasopisma historycznomedyczne, jak np. „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny" czy „Acta Medicorum Polonorum".

Materiały przekazane zostaną w terminie późniejszym do Działu Starej Książki Medycznej (dawniej Zbiorów Specjalnych) Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie.

Spróbuj! Przekonasz się, że rację miał Jan Parandowski, który pisał, że „nic tak nie orzeźwia, nie dodaje animuszu, jak kąpiel w czasie".

Z wyrazami szacunku

Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa
Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi
Przewodniczący Sekcji: prof. zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek
Sekretarz Sekcji: dr med. Zbigniew Szlenk

PS Równocześnie załączamy apel do Wszystkich P.T. Lekarzy związanych z Kliniką Otolaryngologiczną w Warszawie, która w styczniu 2021 r. obchodzić będzie swój stuletni jubileusz. Uczcij to święto, nadsyłając opis Twojego z Nią związku.

Wrocław, jesień 2018 r.

Prof. zw. dr hab. med. ANTONI KRZESKI

KIEROWNIK KLINIKI OTORYNOLARYNGOLOGII WYDZIAŁU LEKARSKO-DENTYSTYCZNEGO WARSZAWSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO

W CZTERDZIESTOLECIE PRACY ZAWODOWEJ I NAUKOWEJ

prof. zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek

Foto: Maciej Kaniuk

Magia cyfr jest nieubłagana. Ale sama magia nie wystarczy, potrzebny jest jeszcze grający w duszy tzw. jubileuszowy zew – ochota świętowania. Idea jubileuszu zawiera w sobie właśnie te tajemnicze wezwania – wolę nadania blasku czemuś ważnemu, obok czego nie można przejść obojętnie. Jubileusze to czas wspomnień i analiz. Czas zwykle gra na naszą niekorzyść: jedne wydarzenia zaciera, inne zniekształca. Dlatego kiedy analizujemy, powinniśmy spoglądać na dokonania z pewnego dystansu, otrzymując obiektywniejszą ocenę człowieka i jego czynów.

Czas na podsumowanie osiągnięć Jubilata – któremu poświęcony jest ten numer „Magazynu Otorynolaryngologicznego" – profesora zw. dr hab. n. med. Antoniego Krzeskiego, obchodzącego w tym roku czterdziestolecie dokonań zawodowych i naukowych.

Prof. Antoni Krzeski jest absolwentem Oddziału Stomatologii I Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie (1969–1974). W 1974 r. rozpoczął studia na I Wydziale Lekarskim AM w Warszawie, uzyskując dyplom lekarza w 1977 r. Podczas studiów na drugim kierunku, w latach 1974–1975, prowadził wykłady i ćwiczenia ze studentami w Zakładzie Propedeutyki Stomatologicznej Akademii Medycznej w Warszawie. Bezpośrednio po studiach (1977–1978) odbył staż podyplomowy w Centralnym Szpitalu Klinicznym MSW w Warszawie. Od 1978 r. pracuje w Akademii Medycznej

(Mag. ORL, 2018, 68, XVII, 109–118)

Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi
Przewodniczący: prof. Andrzej Kierzek

w Warszawie, w Katedrze i Klinice Otolaryngologii I Wydziału Lekarskiego (1978–2011) na stanowisku asystenta (w latach 1978–1983), starszego asystenta (1983–1986), następnie adiunkta (1986–2001) i profesora nadzwyczajnego (2001–2016). W latach 2003–2006 sprawował funkcję konsultanta wojewódzkiego dla województwa mazowieckiego ds. laryngologii. W latach 2002–2003 pełnił obowiązki kierownika Kliniki Otolaryngologii I Wydziału Lekarskiego. W 2011 r. objął stanowisko kierownika Kliniki Otorynolaryngologii Wydziału Lekarsko-Dentystycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego; tę funkcję pełni do chwili obecnej.

W 1984 r. uzyskał stopień doktora nauk medycznych na podstawie pracy *Odlegle wyniki leczenia operacyjnego przewlekłego zapalenia ucha środkowego*, a w 1995 r. stopień doktora habilitowanego nauk medycznych za rozprawę *Rola kompleksu ujściowo-przewodowego w patomechanizmie przewlekłego zapalenia zatok przynosowych*. Profesorem nadzwyczajnym Kliniki Otolaryngologii Akademii Medycznej w Warszawie został w marcu 2001 r., a zwyczajnym w kwietniu 2016 r. Tytuł naukowy profesora otrzymał z rąk prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w 2001 r.

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA

DYPLOM

Antoni Krzeski

urodzony 12 kwietnia 1952 r. w Warszawie

Doktor nauk medycznych

11 kwietnia

Szerokie są związki prof. Krzeskiego z rynologią światową. Zaczął w 1986 r. od kontaktu z prof. Aleksandrem Coyasem z Aten w czasie obrad XI Kongresu Europejskiego Towarzystwa Rynologicznego. W latach osiemdziesiątych i dziewięć-

Dr Antoni Krzeski z dr hab. med. Teresą Goździk-Żołnierkiewicz – kierownikiem specjalizacji, promotorem pracy doktorskiej, mentorem – 1980 rok

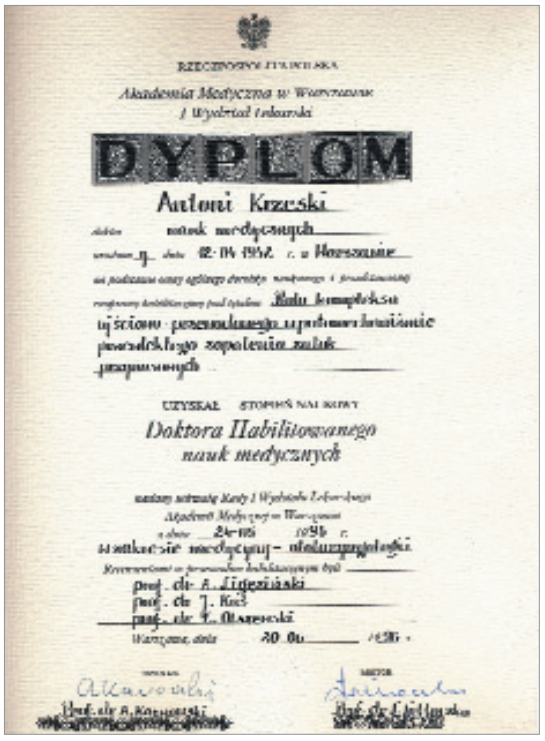

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Akademia Medyczna w Warszawie
I Wydział Lekarski

DYPLOM

Antoni Krzeski

nauk medycznych

UZYSKAŁ STOPIEŃ NAUKOWY

Doktora Habilitowanego
nauk medycznych

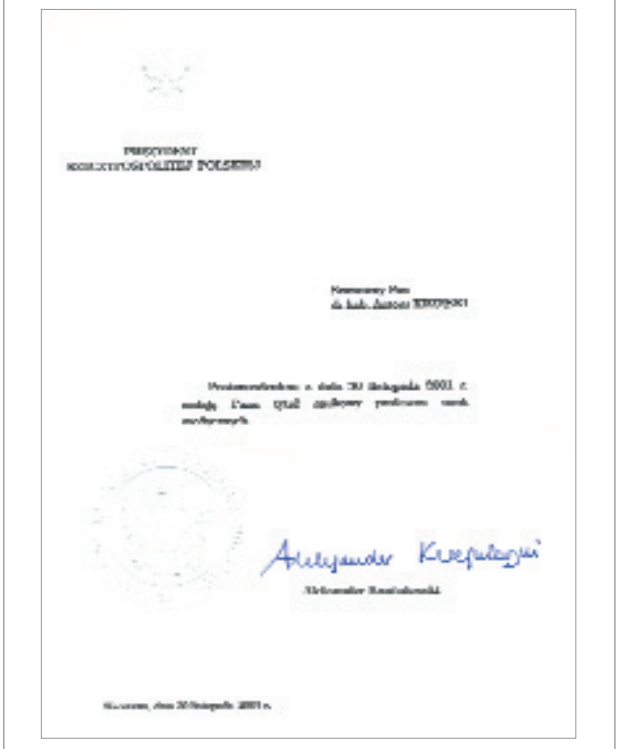

PREZYDENT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Aleksander Kwaśniewski

dzesiątych odbył wiele logicznie zaplanowanych rynologicznych szkoleń w renomowanych ośrodkach w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, m.in. u profesorów Gerharda Rettingera w Erlangen, Heinza Stammbergera w Grazu, Davida Kennedy'ego w Filadelfii, Petera Clementa w Brukseli. Należał do zespołu rynologicznego warszawskiej Kliniki, który wypływał na szerokie międzynarodowe szlaki. Szczególną rolę odegrała współpraca z zespołem Kliniki Otorynolaryngo-

Doc. Gerhard Rettinger (Niemcy) i dr Antoni Krzeski – 1988 rok

logii Mayo Clinic w Rochester w stanie Minnesota (USA), jednym z najbardziej opiniotwórczych ośrodków medycznych w świecie. Było to możliwe m.in. dzięki przyjaźni z prof. Eugene'em B. Kernem, fanatykiem nauczania rynologii i rynochirurgii. Naukowcy z Mayo Clinic uczestniczyli w polsko-amerykańskim kursie szkoleniowym w Warszawie w 1994 r. poświęconym chirurgii nosa i zatok przynosowych. W późniejszych latach w celach szkoleniowych przyjeżdżali na warszawskie spotkania naukowo-szkoleniowe m.in. profesorowie Valerie J. Lund z Londynu, Heinz Stammberger i Josef Kainz z Grazu, Eugene B. Kern i Thomas McDonald z Rochester. W 2007 r. prof. Krzeski wraz z doktorami: I. Gromek, N.P. Górskim oraz A. Tuszyńską został zaproszony do przedstawienia swojego dorobku naukowego podczas niezwykle prestiżowego „19th Biennial Rhinofest 2007 – Comprehensive Course in Rhinology and Rhinoplasty" organizowanego przez Mayo Clinic. Prof. Krzeski nawiązał także współpracę z European Academy Facial Plastic Surgery, rozpoczynając w tej dziedzinie nowy etap w dziejach polskiej otorynolaryngologii[1].

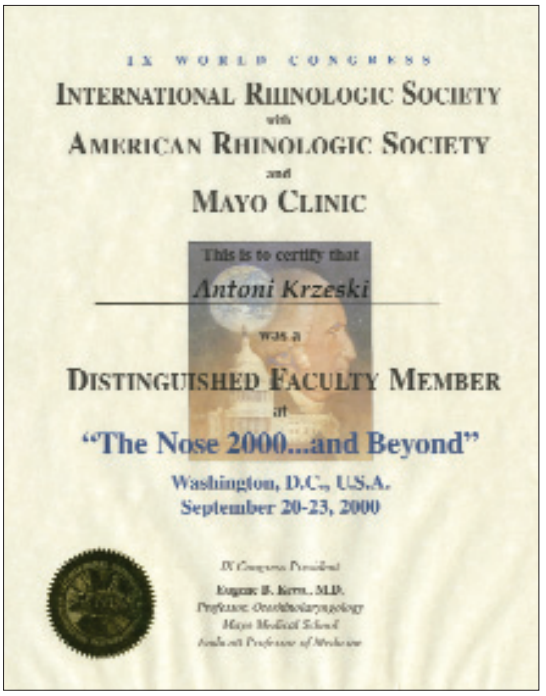
IX WORLD CONGRESS
INTERNATIONAL RHINOLOGIC SOCIETY
with
AMERICAN RHINOLOGIC SOCIETY
and
MAYO CLINIC
This is to certify that
Antoni Krzeski
was a
DISTINGUISHED FACULTY MEMBER
at
"The Nose 2000...and Beyond"
Washington, D.C., U.S.A.
September 20-23, 2000

Wielopłaszczyznowe są osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne Jubilata. Dorobek naukowy prof. Antoniego Krzeskiego obejmuje łącznie 171 pozycji. Jest on autorem i współautorem 46 prac oryginalnych (26 po uzyskaniu tytułu profesora) w renomowanych czasopismach, z czego 15 to pozycje anglojęzyczne. Sumaryczny współczynnik oddziaływania IF wynosi 38,9, punktacja MNiSW/KBN – 1083,5. Łączna liczba cytowań ponad 200, wskaźnik

**Od lewej:
dr med. Antoni Krzeski,
prof. Eugen B. Kern (USA),
prof. Grzegorz Janczewski
i prof. Thomas McDonald (USA)
– 1994 rok**

Hirscha wg bazy Scopus – 5. Bogate są również Jego osiągnięcia edytorskie. Jest autorem 9 publikacji książkowych oraz wielu rozdziałów w podręcznikach dla lekarzy i studentów (patrz przypis 3). Otrzymał dwa naukowe granty: na projekt badawczy KBN nr 0802/S4/93/05 *Czynnościowa chirurgia endoskopowa zatok przynosowych – wdrożenie metody, ocena wyników morfologicznych, morfologicznych czynnościowych*, zakończony w 1998 r., oraz na projekt badawczy KBN nr 0660/P05/2004/27 *Zapalenie tkanki kostnej w przebiegu przewlekłego zapalenia zatok przynosowych*, zakończony w 2008 r.

Główne kierunki działalności naukowej prof. Antoniego Krzeskiego i Jego Zespołu obejmowały następujące zagadnienia:

Przewlekłe zapalenie ucha środkowego. Opracował czynniki ryzyka związane z leczeniem operacyjnym przewlekłego zapalenia ucha środkowego, dzięki czemu wybór właściwych kryteriów kwalifikacyjnych do przeprowadzenia leczenia operacyjnego tej patologii umożliwia uzyskiwanie lepszych wyników pooperacyjnych.

Rekonstrukcja ubytków tkanek głowy i szyi. Przeprowadzając ocenę metod rekonstrukcji ubytków tkanek głowy i szyi po rozległych operacjach onkologicznych z zastosowaniem uszypułowanych płatów skórno-mięśniowych, wykazał możliwość skrócenia czasu leczenia i rehabilitacji chorych po rozległych operacjach onkologicznych pod warunkiem zastosowania właściwej metody rekonstrukcji.

Zastosowanie przeszczepów naczyniowych u chorych z guzami naciekającymi główne pnie naczyniowe. Wdrażał nowe metody leczenia (przeszczepy naczyniowe) w przypadkach zaawansowanych zmian nowotworowych w obrębie głowy i szyi, uważanych za nieoperacyjne, umożliwiając rozszerzenie wskazań do leczenia operacyjnego tych przypadków.

Zapalenie ucha zewnętrznego. Opracował metody postępowania diagnostycznego i leczniczego w przypadkach zapalenia ucha zewnętrznego o nietypowym przebiegu. Wykazał konieczność przeprowadzania badań bakteriologicznych i mykologicznych w zapaleniach ucha zewnętrznego, które nie reagują na typowe leczenie.

Obiektywna ocena przepływu powietrza przez nos. Zastosował rynomanometrię w praktyce klinicznej, tj. obiektywną metodę oceny przepływu powietrza przez nos, umożliwiając bardziej precyzyjną diagnostykę patologii występujących w jamach nosa, jak również lepszą ocenę stosowanych metod leczenia.

Przewlekłe zapalenie zatok przynosowych. Przeprowadzał kompetentną diagnostykę i postępowanie terapeutyczne przewlekłego zapalenia zatok przynosowych, ze szczególnym zwróceniem

Dr hab. Antoni Krzeski i prof. Egbert B. Huizing (Holandia) – 1999 rok

uwagi na nietypowe postacie tej choroby, determinującą uzyskiwane wyniki leczenia. Wykazał również celowość leczenia operacyjnego we wczesnym okresie choroby.

Chirurgia endoskopowa zatok przynosowych. Wykazał celowość, skuteczność i bezpieczeństwo stosowania technik endoskopowych w leczeniu chirurgicznym przewlekłych stanów zapalnych zatok przynosowych.

Diagnostyka radiologiczna przewlekłego zapalenia zatok przynosowych. Opracował i upowszechnił tomografię komputerową zatok przynosowych jako metodę z wyboru w diagnostyce przewlekłego zapalenia zatok przynosowych. Wdrożył do codziennej praktyki klinicznej tomografię komputerową zatok przynosowych jako metodę diagnostyczną PZZP zwiększającą skuteczność diagnostyczną i terapeutyczną.

Mukowiscydoza. Opracował schemat postępowania diagnostycznego i terapeutycznego patologii jam nosa i zatok przynosowych u chorych z mukowiscydozą, dzięki któremu możliwe jest skrócenie czasu postępowania diagnostycznego oraz poprawienie wyników stosowanych metod leczenia.

Ponadto brał udział w badaniach dotyczących zaburzeń oddychania podczas snu, w których oceniano wpływ zaburzeń oddychania podczas snu na skuteczność leczenia operacyjnego i jego odległych skutków. Przeprowadzone badania służyły ocenie toru oddechowego i preferencji oddychania przez nos lub usta u chorych w kontekście diagnostyki okołooperacyjnej pacjentów z tymi zaburzeniami.

Uczestniczył w badaniach oceniających ekspresję receptorów w zmianach naczyniowych ze szczególnym uwzględnieniem naczyniakowłókniaka młodzieńczego. Na podstawie tych badań wykazano możliwość zastosowania analogów somatostatyny w diagnostyce i terapii pacjentów z naczyniakowłókniakiem.

Znaczne są Jego osiągnięcia dydaktyczne, szczególnie w szkoleniu lekarzy, w prowadzeniu egzaminów specjalizacyjnych, organizowaniu i prowadzeniu krajowych doskonalących kursów z rynologii. Kierował specjalizacją z zakresu otolaryngologii 6 lekarzy. Był promotorem 8 przewodów doktorskich, z tego 4 wyróżnionych:

- **lek. Dorota Kapiszewska-Dzedzej**: *Rynologiczne aspekty mukowiscydozy* (2000 r., wyróżnienie Rady Naukowej I Wydziału Lekarskiego AM w Warszawie),
- **lek. Ewa Tomaszewska**: *Zmienność budowy anatomicznej bocznej ściany jamy nosa u chorych z przewlekłym zapaleniem zatok przynosowych* (2000 r.),
- **lek. Anna Galewicz-Zielińska**: *Ocena wyni-*

Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski wręcza dr. hab. Antoniemu Krzeskiemu tytuł naukowy Profesora – 2001 rok

ków leczenia operacyjnego przewlekłego zapalenia zatok przynosowych z zastosowaniem techniki endoskopowej (2005 r., wyróżnienie Rady Naukowej I Wydziału Lekarskiego AM w Warszawie, nagroda naukowa PTORL–ChGiS im. prof. Jana Miodońskiego),

- **lek. Iwona Gromek**: *Rynologiczne aspekty astmy aspirynowej* (2006 r., wyróżnienie Rady Naukowej I Wydziału Lekarskiego AM w Warszawie, nagroda naukowa PTORL-ChGiS im. prof. Jana Miodońskiego),
- **lek. Norbert P. Górski**: *Radykalne leczenie zachowawcze przewlekłego zapalenia zatok przynosowych* (2007 r.),
- **lek. Anna Tuszyńska**: *Zapalenie tkanki kostnej w przewlekłym zapaleniu zatok przynosowych* (2010 r., wyróżnienie Rady Naukowej I Wydziału Lekarskiego AM w Warszawie, nagroda naukowa PTORL-ChGiS im. prof. Jana Miodońskiego),
- **lek. Tomasz Szafarowski**: *Ocena występowania nowotworowych komórek macierzystych oraz procesów angiogenezy w nowotworach płaskonabłonkowych głowy i szyi* (2017 r.),
- **lek. Małgorzata Tomaszewska**: *Rola witaminy D_3 i jej receptorów w przewlekłym zapaleniu zatok przynosowych* (2018 r.).

Aktualnie jest promotorem kolejnych 5 rozpraw doktorskich. Ich tematyka jest różnorodna, dotyczy m.in. oceny wybranych markerów nowotworowych komórek macierzystych oraz angiogenezy w mięsakach prążkowanokomórkowych u dzieci, oceny występowania receptorów somatostatynowych w naczyniakowłókniaku młodzieńczym. Był opiekunem trzech przewodów habilitacyjnych. Świadczy to o dbałości profesora o rozwój naukowej kadry. Był recenzentem 1 habilitacji oraz 5 doktoratów.

Prowadził szkolenie średniego personelu medycznego w prowadzonym przez siebie Oddziale Otorynolaryngologii, przedstawia referaty szkoleniowe na posiedzeniach regionalnych i krajowych Polskiego Towarzystwa Otolaryngologów oraz innych towarzystw naukowych.

Osiągnięcia organizacyjne są niezwykle mocną stroną Jubilata. Prof. A. Krzeski w latach 2003–2006 był konsultantem wojewódzkim ds. otorynolaryngologii dla woj. mazowieckiego. W 2003 r. zorganizował w Warszawie międzynarodową konferencję „Postępy w rynologii"; w gronie wykładowców znaleźli się wybitni rynolodzy z Europy, Japonii, Ameryki Północnej oraz czołówka polskich specjalistów tej dziedziny[2].

Prof. Antoni Krzeski z prof. Grzegorzem Janczewskim – mentorem i przyjacielem – 2002 rok

Jest ponadto pomysłodawcą i organizatorem cyklicznych, unikatowych konferencji pod nazwą Krajowe Forum Rynologiczne (aktualnie międzynarodowe), które od 2004 r. corocznie gromadzi dziesiątki renomowanych wykładowców z całego „rynologicznego" świata oraz setki uczestników z Polski i z zagranicy. Organizowane od wielu lat konferencje naukowo-szkoleniowe cieszą się ogromną popularnością wśród społeczności laryngologicznej w naszym kraju i poza jego granicami. Wśród zapraszanych gości tych konferencji znajdują się liczni alergolodzy, patomorfolodzy, pulmonolodzy, chirurdzy szczękowi, a także przedstawiciele nauk podstawowych, co podnosi poziom konferencji i czyni je bardziej atrakcyjnymi.

Brał i bierze udział w licznych komitetach redakcyjnych czasopism: był zastępcą redaktora naczelnego (w latach 1997–2007) „Problemów laryngologicznych w codziennej praktyce", członkiem komitetu redakcyjnego „Alergoprofilu", jest założycielem oraz redaktorem naczelnym wychodzącego od 2002 r. „Magazynu Otorynolaryngologicznego".

Rozległa jest Jego aktywna działalność w polskich i międzynarodowych towarzystwach naukowych:

1. Polskim Towarzystwie Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi, którego członkiem jest od 1978 roku, w latach 1996–1998 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Oddziału Warszawskiego, w latach 2000–2002 – członka Komisji Rewizyjnej Oddziału Warszawskiego, w latach 2002––2006 – wiceprzewodniczącego Oddziału Warszawskiego. W 2010 r. otrzymał członkostwo honorowe tego Towarzystwa.
2. Sekcji Rynologii Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi; w latach 1995–2005 był członkiem Zarządu, w latach 2005–2009 przewodniczącym Sekcji i od 2009 r. ponownie członkiem Zarządu.
3. International Committee of Standarization of Objective Nasal Airflow zasiada od 1990 r.
4. The European Rhinology Society, w którym bierze udział od 1986 r., a w latach 2000–2010 jako delegat z Polski był członkiem Executive Board.
5. The European Academy of Facial Plastic Surgery jako delegat z Polski; w latach 2002–2009 był wiceprezydentem Akademii.
6. Stowarzyszeniu „Rynologia Polska", które założył w 2002 r. i któremu przez cały czas prezesuje.
7. American Rhinologic Society, którego członkiem jest od 2015 r.

**Od lewej:
prof. Hainz Stammberger
z żoną (Austria),
prof. Dawid Howard,
i prof. Valerie Lund
(W. Brytania),
prof. Antoni Krzeski,
prof. Mark Beninger (USA),
prof. Metin Önerci (Turcja),
prof. Marshall Strome (USA)
– 2003 rok**

Będąc aktywnym członkiem tych towarzystw naukowych, prof. A. Krzeski był członkiem komitetów naukowych licznych kongresów. Wielokrotnie zapraszano Go jako wykładowcę do prowadzenia wielu konferencji, o czym wspomniano wcześniej, co dowodzi Jego wysokiej pozycji w środowisku.

Wyrazem uznania dla Jubilata, zarówno władz uczelni, jak i władz resortowych, są liczne nagrody i wyróżnienia: trzykrotna nagroda naukowa III stopnia przyznana przez J.M. Rektora WUM, sześciokrotna nagroda dydaktyczna zespołowa I stopnia J.M. Rektora WUM, dwukrotna nagroda indywidualna dydaktyczna I stopnia J.M. Rektora WUM, trzykrotna nagroda indywidualna dydaktyczna II stopnia J.M. Rektora WUM, nagroda indywidualna dydaktyczna III stopnia J.M. Rektora WUM, nagroda specjalna J.M. Rektora WUM za organizację cyklu 10 konferencji rynologicznych.

Na szczególną uwagę zasługuje przyznana w 2009 r. nagroda indywidualna ministra zdrowia za redakcję podręcznika *Zapalenia zatok przynosowych* (2009 r.).

Szczegółowe uzasadnienie nagród umieszczono w przypisie[3].

Recenzenci dorobku naukowego oraz działalności dydaktycznej i organizacyjnej Jubilata podkreślają, że „w ocenie dorobku Pana profesora Antoniego Krzeskiego należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że jest On jednym z pionierów rynologii i rynochirurgii w naszym kraju”[4]. Zwracając uwagę na Jego znaczy dorobek w roli autora podręczników i rozdziałów w podręcznikach, podkreślają: „Wielką wartość dydaktyczną, naukową i popularyzatorską mają liczne podręczniki autorstwa kandydata o niesamowitej wiedzy dla wszystkich lekarzy Polski chcących kompetentnie medycznie, a bezpiecznie i bez powikłań dla chorego wykonywać leczenie operacyjne endoskopowe w stanach zapalnych jamy nosowej i zatok przynosowych. To wielkie sukcesy kandydata przypominające pracę pozytywistów z XIX wieku. Dziś nikt z otolaryngologów nie wyobraża sobie edukacji w tym dziale otolaryngologii bez nauczenia się nowoczesnych wiadomości z podręczników autorstwa kandydata”[5]. Uważają, że prof. Antoni Krzeski, sukcesor dokonań m.in. dr med. Mirosławy Pęskiej-Laskowskiej, prof. Zofii Witwickiej i prof. Janiny Biskupskiej-Więcko i innych, „jest wielkim autorytetem rynologicznym na skalę nie tylko Polski”. ●

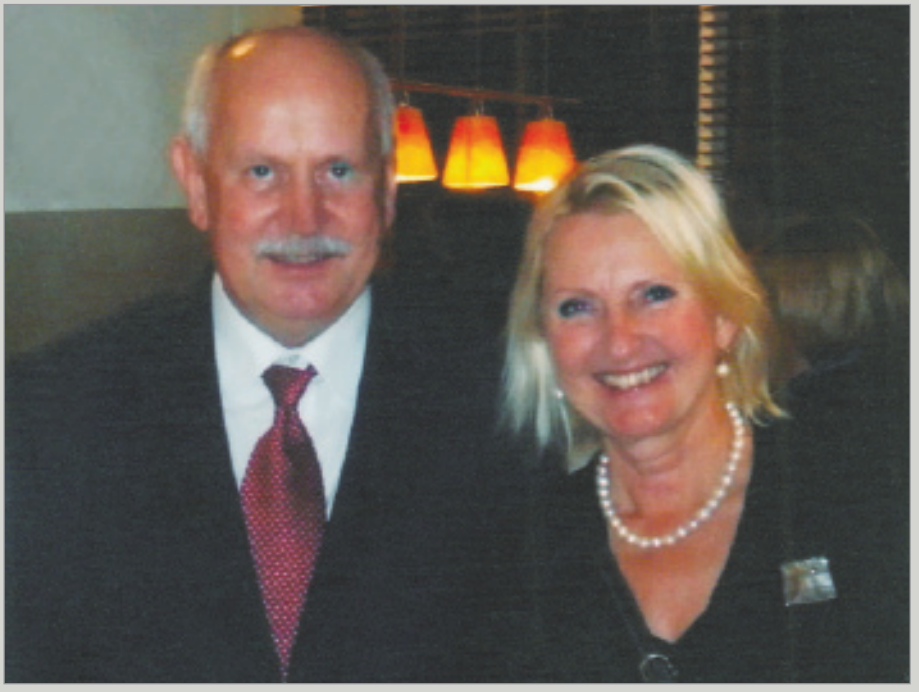

Prof. Antoni Krzeski i prof. Maria Siemionow – 2011 rok

PRZYPISY

[1] G. Janczewski: Historia rozwoju rynologii w Klinice Otolaryngologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. „Magazyn Otorynolaryngologiczny" 2010, t. IX, z. 3 (nr 35), s. 77-84.

[2] G. Janczewski: op. cit., s. 84.

[3] 1985 r. – nagroda naukowa III stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za cykl prac z zakresu otologii, 1999 r. – nagroda dydaktyczna zespołowa I stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za redakcję i współautorstwo monografii „Choroby nosa i zatok przynosowych" (wydawnictwo San Media, Warszawa), 1999 r. – nagroda dydaktyczna zespołowa I stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za redakcję i współautorstwo monografii „Zakażenia układu oddechowego. Postępowanie diagnostyczno-terapeutyczne", 2000 r. – nagroda zespołowa I stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za wybitne osiągnięcia dydaktyczne, 2001 r. – nagroda zespołowa I stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za wybitne osiągnięcia dydaktyczne, 2002 r. – nagroda zespołowa I stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za osiągnięcia dydaktyczne, 2002 r. – nagroda zespołowa I stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za redakcję oraz współautorstwo książki „Boczna ściana jamy nosowej" (wydawnictwo Via Medica, Gdańsk), 2003 r. – nagroda zespołowa naukowa III stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za cykl prac z zakresu rynologii, 2005 r. – nagroda zespołowa dydaktyczna II stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za redakcję i współautorstwo podręcznika pt. „Podstawy chirurgii nosa" (wydawnictwo Via Medica, Gdańsk), 2006 r. – nagroda indywidualna dydaktyczna II stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za redakcję podręcznika „Wykłady z chirurgii nosa" (wydawnictwo Via Medica, Gdańsk), 2006 r. – nagroda indywidualna dydaktyczna II stopnia J.M. Rektora Akademii Medycznej w Warszawie za współautorstwo podręcznika pt. „Otolaryngologia praktyczna" (wydawnictwo Via Medica, Gdańsk, 2008 r. – nagroda indywidualna dydaktyczna III stopnia J.M. Rektora WUM za współautorstwo podręcznika pt. „Rynologiczne aspekty astmy aspirynowej" (wydawnictwo Via Medica, Gdańsk), 2009 r. – nagroda zespołowa Ministra Zdrowia za redakcję podręcznika pt. „Zapalenia zatok przynosowych" (wydawnictwo Via Medica, Gdańsk, 2010 r. – nagroda indywidualna dydaktyczna I stopnia J.M. Rektora WUM za redakcję podręcznika pt. „Diagnostyka rynologiczna" (wydawnictwo Medycyna Praktyczna, Kraków), 2011 r. – nagroda dydaktyczna zbiorowa I stopnia J.M. Rektora WUM za współautorstwo opracowania „Rekomendecje postępowania w pozaszpitalnych zakażeniach układu oddechowego" pod red. prof. W. Hryniewicz. Warszawa 2010, 2012 r. – nagroda indywidualna dydaktyczna I stopnia J.M. Rektora WUM za redakcję podręcznika pt. „Chirurgia zatok przynosowych – dostępy zewnątrznosowe" (wydawnictwo Medycyna Praktyczna, Kraków), 2014 r. – nagroda specjalna J.M. Rektora WUM za organizację cyklu 10 konferencji rynologicznych, 2015 r. – nagroda indywidualna dydaktyczna II stopnia J.M. Rektora WUM za nowatorskie przygotowanie podręcznika pt. „Chirurgia zatok przynosowych – dostępy wewnątrznosowe" (wydawnictwo Medycyna Praktyczna, Kraków), 2015 r. – nagroda naukowa III J.M. Rektora WUM stopnia za współautorstwo pracy pt. „Molecular signaling of the HMG-B1/RAGE axis contributes to cholesteatoma pathogenesis".

[4] Ubiegającego się o stanowisko profesora zwyczajnego.

[5] Ocena zbiorcza dorobku naukowego oraz działalności dydaktycznej i organizacyjnej prof. dr. hab. med. Antoniego Krzeskiego, który ubiega się o stanowisko profesora zwyczajnego w Klinice Otorynolaryngologii Wydziału Lekarsko-Dentystycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego.

O OBROTACH SFER JAMISTYCH, CZYLI RZECZ O KATOWANIU MAŁŻOWINY NOSOWEJ DOLNEJ

prof. zw. dr hab. med. Antoni Krzeski

ON THE REVOLUTIONS OF THE CAVERNOUS SPHERES – ABOUT MORDERING LOWER NASAL TURBINATE

The lecture presents a view of the surgical treatment of inferior nasal turbinates. The inferiors nasal turbinates play an important role in the process of proper nasal breathing. The destruction of the mucosa may lead to devastating complications, including the „empty nose syndrome". The objective of inferior nasal turbinate surgery is optimal reduction with preservation of physiological function of the inferior nasal turbinates.

(Mag. ORL, 2018, 68, XVII, 119–126)

Key words:
inferior turbinate surgery, empty nose syndrom

Wykład wygłoszony podczas Sesji naukowej z okazji jubileuszu 40-lecia pracy naukowej i dydaktycznej prof. Antoniego Krzeskiego na 48. Krajowym Zjazdzie Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi w Katowicach we wrześniu 2018 roku.

Klinika Otorynolaryngologii
Wydział Lekarsko-Dentystyczny WUM
Kierownik Kliniki: prof. Antoni Krzeski
www. krzeski.pl
Szpital Czerniakowski
00-731 Warszawa, ul. Stępińska 19/25

OSTRZEŻENIE

W niniejszej prezentacji zostaną przedstawione treści, które mogą urazić osoby obłudne, zakłamane czy pruderyjne. Uczestnictwo tych osób w tym wykładzie jest ich świadomym wyborem.

KONFLIKT INTERESU

Zgłaszam konflikt interesu ze wszystkimi, którzy wykonują zabiegi chirurgiczne na małżowinach nosowych dolnych bez uprzedniej starannej diagnostyki, a zarazem nie są świadomi, ile krzywdy mogą uczynić bliźniemu swoimi nieprzemyślanymi ingerencjami chirurgicznymi.

W tytule mojego dzisiejszego wystąpienia świadomie nawiązuję do dzieła Mikołaja Kopernika *O obrotach sfer niebieskich* (*De revolutionibus orbium coelestium*). Historia akceptacji poglądów zawartych w tym przełomowym dziele pokazuje bowiem, jak trudne może być przebijanie się prawdy przez skostniałe, sztywne poglądy. Jest maj 1543 roku. W wieku 70 lat umiera Mikołaj Kopernik. Przed pół rokiem doznał udaru mózgu. Wystąpiła u niego afazja i hemiplegia. Dwa miesiące przed śmiercią astronoma opublikowano jego wiekopomne dzieło *De revolutionibus orbium coelestium*. Kopernik udowodnił w nim, że Ziemia jest kulą i krąży wokół Słońca. Dokonał się przewrót zwany przewrotem kopernikańskim. Dzieło astronoma było wybitnie obrazoburcze, niemniej zostało dedykowane papieżowi, Pawłowi III, i przekazane mu do akceptacji, jakkolwiek tekst wysłany do Rzymu nie zawierał pełnego wywodu teorii kopernikańskiej. Przedstawiona i udowodniona koncepcja zaprzeczała naukom wszystkich starożytnych kultur – egipskiej, nordyckiej, hinduskiej, żydowskiej i wielu innym, według których Ziemia zawsze była płaska, a Słońce i Księżyc krążyły wokół niej. Ale nade wszystko odkrycie Kopernika pozostawało w sprzeczności z obowiązującą nauką Kościoła katolickiego, w którego świętych księgach napisano, że Bóg stworzył Ziemię płaską, a nad nią rozpiął sklepienie niebieskie.

Decyzją Świętego Oficjum dzieło Kopernika zostało wpisane do Indeksu Ksiąg Zakazanych.

Musiało minąć 300 lat, żeby Kościół zaakceptował przedstawioną w nim teorię, ale to wcale nie znaczy, że powszechnie uznano ją za prawdziwą. W odpowiedzi na heliocentryczną koncepcję Kopernika powstało Międzynarodowe Towarzystwo Płaskiej Ziemi *The International Flat Earth Society*, które istnieje i jest aktywne do dzisiaj. Jego członkowie, opierając się głównie na interpretacji biblijnych tekstów, udowadniają, że Ziemia jest płaska, a Słońce i Księżyc krążą wokół niej. Oto logo tego Towarzystwa (...) oraz animacja jego wyobrażenia o krążeniu sfer niebieskich nad płaską Ziemią (...).

Przywołuję tę historię ze świadomością, że poglądy, które tu za chwilę przedstawię, mogą nie znaleźć zrozumienia u większości z Państwa, co wcale nie znaczy, że w przyszłości nie zostaną uznane za prawdziwe. Chciałby zatem przedyskutować z Państwem kilka zagadnień, które roboczo zatytułowałem:

1. Rozważania o sferach jamistych.
2. Raz prawa, raz lewa, byle cyklicznie.
3. Tu są dopiero nerwy.
4. O mnogości zastawek w jamach nosa.
5. Do czego służy nos?
6. O iluzji przerostu małżowiny nosowej dolnej.
7. O katowaniu małżowiny nosowej dolnej.
8. Zespół pustego nosa czy zespół martwej małżowiny nosowej dolnej?

Kontynuując nawiązania do przełomowej teorii astronomicznej, musimy zatrzymać się na chwilę przy kwestii sfer jamistych, czyli przypomnieć, co wiemy o ciałach jamistych.

Ciała jamiste są w literaturze angielskiej nazywane tkanką erekcyjną – *erectile tissue*. Mają gąbczaste utkanie, utworzone z systemu jamek – stąd określenie: jamiste. Anatomicznie jamki te tworzą obszerny splot naczyń, przez który w czasie spoczynku przepływa niewielka ilość krwi. Natomiast w wyniku stymulacji wypełniają się one obficie krwią, zwiększając znacząco objętość narządu, który wskutek tego nabrzmiewa. Ciała jamiste kojarzą się nam przede wszystkim z prąciem, rzadziej z łechtaczką, a z nosem prawie nigdy. Wypełnianie się ciał jamistych prącia krwią doprowadza do jego wzwodu. Ciekawą obserwacją jest, że krew wypełniająca ciała jamiste ma znaczenie głównie hydrostatyczne, praktycznie nie pośredniczy ani w wymianie gazowej, ani w przemianie materii. W rezultacie nabrzmiałe prącie sztywnieje i nabiera kształtu. Dla jednych staje się powodem do dumy, dla innych pozostaje marzeniem. Osiągając należytą wielkość i twardość, staje się demonem, który jest w stanie spełnić oczekiwania łechtaczki.

A łechtaczka? No cóż – podobnie jak prącie jest zbudowana z ciał jamistych i praktycznie stanowią one zasadniczą część całego narządu. Pasma mięśniówki gładkiej i tkanki łącznej, luźno pooddzielane beleczkami łącznotkankowymi, tworzą komunikujące się ze sobą jamki. Pod wpływem bodźców zmysłowych wypełniają się krwią i łechtaczka nabrzmiewa. W efekcie nabrzmiała szparka staje się bardziej przystępna dla prącia, i co ważne, bardziej zmysłowa zarówno dla Niej, jak i dla Niego.

Zapytają Państwo, a cóż to ma wspólnego z nosem? Otóż ma, bo nos, podobnie jak prącie i łechtaczka, jest narządem zmysłowym. A może nawet bardziej. Nos przecież dodatkowo odbiera bodźce zapachowe, czego nie możemy powiedzieć ani o prąciu, ani o łechtaczce. Ale podobieństwo to wynika przede wszystkim z obecności ciał jamistych w błonie śluzowej nosa, które w swojej budowie są zbliżone do ciał jamistych prącia czy łechtaczki. Pisał o tym już w XIX wieku dr Jan Sędziak. Cytuję: „*...składają się z dwóch warstw: dolnej, przylegającej do kości, oraz z przylegającej doń górnej cieńszej warstwy. Przestrzenie międzynaczyniowe wypełnione są tkanką łączną i gruczołami...*".

Również i ja wspomniałem o ciałach jamistych nosa w podręczniku opublikowanym pod moją redakcją przed ponad 20 laty.

Zapewne słyszeli Państwo o pojęciu *honeymoon nose*, co w wolnym tłumaczeniu można nazwać „nosem miodowego miesiąca". Poprawnym terminem powinien być *honeymoon rhinitis*, czyli „nieżyt nosa w czasie miodowego miesiąca". Fenomen ten polega na tym, że podczas intensywnej stymulacji seksualnej nos staje się niedrożny, zatyka się. Jestem przekonany, że wielu z Państwa tego doświadczyło, bo warto, może tylko nie wszyscy w ferworze akcji te dwa fakty ze sobą kojarzyli. Niemniej jest to dowód, że ciała jamiste w błonie śluzowej nosa to taki sam rodzaj tkanki erekcyjnej jak nasze genitalia, które tak samo nabrzmiewają.

Ciała jamiste w jamach nosa znajdują się w małżowinie nosowej dolnej, małżowinie nosowej środkowej, przegrodzie nosa oraz w błonie śluzowej dna jamy nosa. Jest to niezwykle ważna informacja, o której bardzo często nie pamiętamy.

O ile funkcja ciał jamistych prącia i łechtaczki jest oczywista – jednym narządy te służą wyłącznie do prokreacji, inni wykorzystują je przede wszystkim do rekreacji – o tyle funkcja ciał jamistych nosa nie jest do końca zdefiniowana. Objętość błony śluzowej nosa, zwłaszcza małżowiny nosowej dolnej, dzięki ciałom jamistym

może się zwiększyć nawet czterokrotnie. A to jest bardzo dużo w tych wąskich przecież przewodach nosowych. Błona śluzowa nosa, będąc strukturą dynamiczną, w istotny sposób reguluje przepływ wdychanego powietrza przez jamy nosa. Jest to proces fizjologiczny, określany jako cykle nosowe. Polegają one na naprzemiennym wypełnianiu się ciał jamistych nosa krwią tętniczą. Błona śluzowa nosa nabrzmiewa. W konsekwencji dochodzi do zwężenia lub zamknięcia światła przewodów nosowych po jednej stronie. Następnie, w kolejnej fazie, dochodzi do odpływu krwi, co prowadzi do przywrócenia drożności nosa po tej stronie. Zjawisko to występuje naprzemiennie – gdy jedna jama nosa jest przekrwiona, druga pozostaje niedokrwiona. Sprawia to, że całkowita oporność obu jam nosa nie zmienia się. Cykle nosowe występują u około 80% populacji. Czas trwania poszczególnych cykli waha się od 2 do 8 godzin, a fizjologiczny charakter tego fenomenu sprawia, że większość z nas w ogóle go nie odczuwa.

Skoro wspomniałem o cyklach nosowych, to koniecznie muszę też powiedzieć o unerwieniu nosa, a zwłaszcza małżowiny nosowej dolnej. Jest to niezwykle ważne w aspekcie jej katowania, o czym powiem nieco później. Pamiętamy, że unerwienie małżowiny nosowej dolnej pochodzi ze zwoju skrzydłowo-podniebiennego: – włókna czuciowe pochodzą od nerwu szczękowego (n. V2), – włókna współczulne pochodzą ze zwoju szyjnego górnego, który biegnie wzdłuż tętnicy szyjnej wewnętrznej, i są odpowiedzialne za procesy naczynioruchowe, – włókna przywspółczulne biegną wraz z nerwem twarzowym (n. VII) i regulują wydzielanie gruczołów błony śluzowej.

Mówiąc o unerwieniu małżowiny nosowej dolnej, nie można pominąć roli neurotransmiterów, które pełnią funkcję mediatorów bodźców nerwowych. Biorą one udział zarówno w regulacji przepływu krwi w błonie śluzowej nosa, jak i w regulacji wydzielania gruczołów czy też aktywności mięśniówki. Ich zestawienie oraz funkcje widzą Państwo na przedstawionej tabeli (...) ale dzisiaj nie będziemy nad nimi debatować. Receptory włókien nerwowych są umiejscowione na powierzchni nabłonka oddechowego, pod nim, wokół naczyń krwionośnych i wokół gruczołów. Tu chciałbym zwrócić uwagę na receptory określane jako kanały potencjału przejściowego receptora (ang. *transient receptor potential chanels,* TRP Chanel). Jest to duża grupa receptorów odpowiedzialnych za przetwarzanie bodźców fizycznych, chemicznych lub termicznych w impulsy nerwowe, które następnie są przekazywane do ośrodkowego układu nerwowego. Kanały te pełnią funkcje receptorów temperatury, pH, odczuwania ucisku, wibracji, chemorecepcji. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują receptory TRPM8, określane także jako receptory *cool messager*, reagujące na obniżanie temperatury powierzchni błony śluzowej nosa. Ulegają one aktywacji w następstwie ochłodzenia błony śluzowej nosa przez wdychane powietrze do temperatury 23–28°C. Ich pobudzenie i przekazanie tej informacji do mózgu sprawia, że odczuwamy drożność nosa jako prawidłową. Ponieważ receptory te tak samo reagują na mentol, mamy wyjaśnienie, dlaczego wąchając substancję o zapachu mentolowym, odnosimy wrażenie, że drożność naszego nosa ulega poprawie.

Jeżeli z dzisiejszego wykładu zapamiętają Państwo tylko tę jedną informację, że w małżowinie nosowej dolnej są receptory reagujące na jej ochładzanie, których pobudzenie determinuje odczuwanie prawidłowej drożności nosa, to już wystarczy, aby Państwo zrozumieli, że małżowinę nosową dolną należy traktować z wielką atencją i nie wolno jej bezkarnie i bezmyślnie katować. Jest to warunek komfortu życia każdego z nas.

Ale funkcjonowanie małżowiny nosowej dolnej nie pozostaje w oderwaniu od innych funkcji życiowych człowieka. Dlatego też na zakończenie wątku o unerwieniu nosa muszę na chwilę zatrzymać się przy odruchach nosowych. Drogą aferentną dla odruchów nosowych jest nerw trójdzielny, a drogą eferentną – nerw błędny. Mimo że w terminologii dotyczącej odruchów nosowych panuje wielki chaos, z pewnością do najważniejszych należą:

1) odruchy nosowo-oddechowe, w których podrażnienie receptorów w błonie śluzowej nosa powoduje skurcz krtani, skurcz oskrzeli bądź skurcz pęcherzyków płucnych,
2) odruchy nosowo-sercowe, w których podrażnienie błony śluzowej nosa wywołuje bradykardię, zmniejszenie wartości frakcji wyrzutowej serca oraz spadek ciśnienia tętniczego,
3) odruchy nosowo-naczyniowe, w których w wyniku podrażnienia receptorów błony śluzowej nosa obserwuje się skurcz naczyń obwodowych.

Moim zdaniem dla nas, laryngologów, najważniejsza jest jednak znajomość odruchów nosowo-wentylacyjnych, które stymulują prawidłowy rytm oddychania, a ich dezaktywacja prowadzi do ograniczenia wentylacji.

Sprawność odruchów nosowo-wentylacyjnych jest determinowana oporami w jamach nosa. Stąd też konieczność zatrzymania się nad mechanizmami regulującymi te opory.

Mówiąc o oporach w jamach nosa, nie sposób nie zatrzymać się nad zagadnieniem zastawek nosa. W literaturze wymienia się ich co najmniej trzy. Jednak na co dzień, z niezbadanych przyczyn, mówi się tylko o jednej, a mianowicie zastawce wewnętrznej nosa. Zastawkę tę opisał w 1902 roku holenderski lekarz Pieter J. Mink w pracy *De neus als luchtweg*, (ang. *The nose as airway*), zwracając uwagę na jej istotne znaczenie w fizjologii oddychania. Ale o tym za chwilę. Zastawka wewnętrzna nosa to trójkątna przestrzeń zawarta pomiędzy wolnym brzegiem chrząstki bocznej nosa a przegrodą nosa. Jest to największe przewężenie w obrębie jam nosa oraz w całych drogach oddechowych, a zarazem miejsce, gdzie powstaje największy opór w całych drogach oddechowych. Od dołu pole zastawki jest ograniczone głową małżowiny nosowej dolnej, której wielkość, jak pamiętamy, zmienia się w zależności od fazy cyklu nosowego.

Powszechnie przyjmuje się, że zastawka wewnętrzna nosa jest głównym regulatorem przepływu powietrza przez nos. Jednakże nie do końca jest to właściwe, albowiem w rzeczywistości cała małżowina nosowa dolna bierze udział w regulacji tego przepływu i z tego powodu nazywana jest zastawką małżowinową. Niestety termin ten jest praktycznie zapomniany, zwłaszcza przez tych, którzy katują małżowinę nosową dolną. I oto mamy dwa różne określenia: zastawka wewnętrzna nosa oraz zastawka małżowinowa, oraz dwie odmienne, ale bardzo istotne struktury. A dla nas, laryngologów chirurgów, uświadomienie sobie roli całej małżowinowy nosowej dolnej jako zastawki małżowinowej jest niezwykle istotne w aspekcie rozpoznawania jej przerostu oraz kwalifikacji do ingerencji chirurgicznej w jej obrębie.

Po tym wszystkim, co powiedziałem przed chwilą, rodzi się pytanie: Jak można określić funkcję nosa? Do czego on służy?

Wbrew pozorom, odpowiedź nie jest oczywista. Rzec można – nos służy do oddychania. Tak, to prawda. Rzec można – nos służy do adaptowania wydychanego powietrza, tzn. do jego nawilżania, oczyszczania i ogrzewania. To też prawda. Rzec można – nos służy do regulacji przepływu powietrza. To też jest prawdziwe stwierdzenie. Niewątpliwie trzeba powiedzieć, że ważną funkcją nosa jest jego funkcja obronna i ochronna. Ale trzeba również powiedzieć, że nos informuje mózg o przepływie powietrza przez jego jamy, a tym samym o procesie oddychania. Dla porządku wspomnijmy także o nosie jako narządzie węchu oraz rezerwuarze tlenku azotu (...).

Małżowina nosowa dolna jako zastawka małżowinowa determinuje oporność wdechową nosa. I to jest niezwykle ważna jej funkcja – im większa oporność wdechowa na poziomie zastawki wewnętrznej nosa, tym wyższa wartość ujemna ciśnienia wewnątrzpiersiowego, która warunkuje rozszerzanie się pęcherzyków płucnych. Ma to bezpośredni wpływ na poprawę wymiany gazowej w płucach. Wyższa wartość ujemnego ciśnienia wewnątrzpiersiowego oddziałuje dodatnio również na powrót żylny w płucach i sercu. To bardzo ważne. Mając na uwadze związek pomiędzy oporami oddechowymi na poziomie jam nosa a sprawnością układu oddechowego, jak również fakt istnienia odruchów nosowych, zwłaszcza nosowo-wentylacyjnego, musimy przyznać, że naszemu nosowi należy się jak największy respekt. Respekt wynikający ze świadomości, że nos jest narządem regulującym czynność układu oddechowego. I dlatego powinien być nie tylko ładny, ale przede wszystkim sprawny. Co to znaczy? Znaczy to, że muszą być zachowane wszystkie jego funkcje, w tym również cykle nosowe. A więc sprawne muszą być również ciała jamiste, tak samo jak w prąciu i łechtaczce.

Z niezbadanych powodów przerost małżowiny nosowej dolnej jest uważany za jedną z najczęstszych przyczyn powodujących niedrożność nosa. Co nam dzisiaj wiadomo o przeroście małżowiny nosowej dolnej? Wiadomo, że przerost małżowiny nosowej dolnej może być następstwem hipertrofii, w sytuacji gdy powiększenie narządu jest wynikiem zwiększenia wielkości komórek, lub hiperplazji, kiedy to powiększenie narządu jest konsekwencją zwiększenia liczby komórek. Wiadomo, że tzw. przerost małżowiny nosowej dolnej jest najczęściej konsekwencją toczącego się nieżytu nosa, stąd wniosek, że prawidłowo prowadzone leczenie zachowawcze powinno prowadzić do jej normalizacji. Wiadomo wreszcie, że za tym rozpoznaniem klinicznym nie kryje się żadne konkretne rozpoznanie histopatologiczne. I to wydaje się bardzo dziwne, nieprawdaż?

Tak się składa, że to alergolodzy prezentują dzisiaj najbardziej usystematyzowaną wiedzę o przeroście małżowiny nosowej dolnej. Z ich punktu widzenia przerost ten jest następstwem procesu zapalnego błony śluzowej, który może

mieć etiologię alergiczną – mówimy wówczas o alergicznym nieżycie nosa (ang. *allergic rhinitis*, AR) – albo może przebiegać w postaci niealergicznego nieżytu nosa (ang. *non-allergic rhinitis*, NAR). Niealergiczny nieżyt nosa jest chorobą heterogenną, o często nieznanej etiologii. W około 80% przypadków jest klasyfikowany jako nieżyt idiopatyczny lub naczynioruchowy. W zależności od rodzaju naciekających komórek zapalnych możemy wyróżnić:

- NARES, w którym dominują nacieki eozynofilowe,
- NARNE, w którym dominują nacieki neutrofilowe,
- NARMA, w którym dominują nacieki mastocytów,
- NARESMA, w którym dominują nacieki eozynofilów i mastocytów.

Powyższe różnicowanie można przeprowadzić wyłącznie na podstawie cytologicznego badania materiału pobranego z błony śluzowej małżowiny nosowej dolnej. I tu zapytajmy: kto z Państwa zlecił ostatnio swojemu pacjentowi badanie cytologiczne? Ja przyznam, że nie mam tego badania w swojej ofercie dla pacjentów, z tym, że ja nie katuję małżowiny nosowej dolnej.

Radiolodzy to kolejna grupa specjalistów rozpoznających w swoich badaniach przerost małżowiny nosowej dolnej. I jeżeli opisują przerost kości małżowiny nosowej dolnej lub jej przerost kompensacyjny, to trzeba się zgodzić z ich oceną. Gorzej, gdy opisują tylko przerost małżowiny, gdyż często jest to informacja fałszywa. W chwili bowiem wykonywania badania nie mają oni żadnej informacji o fazie cyklu nosowego. Z tego względu do ich opisów należy odnosić się bardzo krytycznie.

Trzecia grupa, która rozpoznaje przerost małżowiny nosowej dolnej, to my – laryngolodzy. Jesteśmy najbardziej nieprzewidywalną grupą specjalistów, albowiem najbardziej bezkrytycznie rozpoznajemy tę patologię i tak samo bezkrytycznie ustalamy wskazania do jej leczenia chirurgicznego. W większości jest to kwalifikacja „na oko", uznaniowa, albowiem w około 70% przypadków przerost małżowiny nosowej dolnej rozpoznajemy, posługując się wyłącznie wziernikiem nosowym. A jest to bardzo, ale to bardzo prymitywna metoda. W odniesieniu do przerośniętej małżowiny nosowej dolnej niejednokrotnie zachowujemy się jak dziecko, które gdy zobaczy robaka, to ma nieodpartą potrzebę, aby go unicestwić.

Przykro mi to stwierdzić, ale na podstawie własnego doświadczena oceniam, że zdecydowana większość z nas przed ingerencją chirurgiczną nie zadaje sobie żadnego trudu, aby stwierdzany rzekomy przerost małżowiny zdiagnozować czy zdefiniować. Ale stworzyliśmy klasyfikację przerostu małżowiny nosowej dolnej, dzięki czemu nasze sumienie przy podejmowaniu decyzji o ingerencji chirurgicznej jest spokojne, wszak działamy zgodnie z jakimś wzorcem.

W przedstawionej tabeli (...) wymieniłem badania diagnostyczne, które należy wykonać przed ewentualną decyzją o ingerencji chirurgicznej w jamach nosa. Jeżeli już stwierdzono przerost małżowiny nosowej dolnej, to wiadomo, że jest to najczęściej skutkiem przewlekłego stanu zapalnego. A to wymaga refleksji. Przyczyn przewlekłego stanu zapalnego w jamach nosa może być wiele, ale trzeba sobie zdać sprawę, że najczęściej jest to konsekwencja nieprawidłowej budowy anatomicznej struktur tworzących boczną ścianę jamy nosa i wynikających z tego zaburzeń przepływu wdychanego powietrza (...). W tym miejscu musimy powrócić do omawianej wcześniej roli receptora TRPM8. Zaburzony przepływ powietrza przez jamy nosa nie schładza błony śluzowej nosa. Nie występuje zjawisko *cool message*. Błona śluzowa małżowiny ulega przekrwieniu, obrzękowi. Zalega śluz i rozwija się zapalenie. Obrzęknięta małżowina nosowa blokuje swobodny przepływ powietrza i… rozwija się rzekomy przerost małżowiny nosowej dolnej. Pacjent uskarża się na upośledzoną drożność nosa i zwraca się o pomoc do laryngologa. A laryngolog, jeśli jest chirurgiem, co proponuje pacjentowi? Ingerencję chirurgiczną. I co Państwo na to?

A oto moje rekomendacje w odniesieniu do tzw. przerośniętej małżowiny nosowej dolnej:

Rekomendacja 1. W przewlekłej niedrożności nosa tzw. przerost małżowiny nosowej dolnej jest tylko jednym z objawów tej patologii, a rzadko jej przyczyną.

Rekomendacja 2. W każdym przypadku przerostu małżowiny nosowej dolnej niezbędne jest wykonanie badania TK zatok przynosowych, w którym w około 90% przypadków stwierdza się nieprawidłowości w rejonie kompleksu ujściowo-przewodowego.

Ale przejdźmy do istoty dzisiejszego wykładu. Skoro już rozpoznano przerost małżowiny nosowej dolnej, konieczne staje się wdrożenie leczenia. Z reguły podstawową metodą w pierwszym etapie terapii zachowawczej jest donosowa aplikacja glikokortykosteroidów, a w przypadku

alergii – doustnych leków przeciwhistaminowych. W uzasadnionych przypadkach celowe może być zaordynowanie steroidów doustnych. Jeżeli zachodzi konieczność wdrożenia antybiotykoterapii, musi to być antybiotykoterapia celowana. Niezależnie od tego, jaką terapię wdrożymy, musimy pamiętać, że jest to tylko leczenie objawowe. Brak jest ogólnie przyjętych kryteriów tego, jak długo należy prowadzić leczenie zachowawcze. Można się spotkać z opinią, że powinno ono trwać 4–6 tygodni, ale mówi się również o kontynuowaniu terapii przez 6 miesięcy. Skuteczność leczenia zachowawczego ocenia się na 50–60%. Trudno powiedzieć, czy to dużo, czy mało. Ale wobec faktu, że w rzeczywistości nie wiemy, co leczymy, można powiedzieć, że jest to i tak całkiem przyzwoity wynik.

Brak poprawy po leczeniu zachowawczym wymusza konieczność podjęcia decyzji o ingerencji chirurgicznej. Ponieważ w większości przypadków omawianą patologię rozpoznajemy jedynie na podstawie wziernikowania jam nosa, najprostsza decyzja to ta o leczeniu chirurgicznym samej małżowiny nosowej dolnej. I tu leży pies pogrzebany.

Chirurgia małżowiny nosowej dolnej jest, po operacjach przegrody nosa, drugą co do częstości wykonywania procedurą laryngologiczną. Mimo że wydaje się prosta do przeprowadzenia, trzeba być świadomym, iż w 20% przypadków dochodzi do powikłań jatrogennych. A dla chorego najgorszym powikłaniem będzie rozwinięcie się tzw. zespołu pustego nosa. Trzeba o tym pamiętać, albowiem przed przystąpieniem do operacji mamy obowiązek uprzedzić o tym pacjenta. Musimy to bardzo jasno i bardzo wyraźnie wyartykułować. I nie ma tutaj miejsca na zlituj się.

Istnieje wiele procedur chirurgicznych służących umartwianiu przerośniętej małżowiny nosowej dolnej. W przedstawionej tabeli wymieniono ich 14. (…) Niektóre, mimo że mają już tylko znaczenie historyczne, są w dalszym ciągu wykonywane. Pozostawiam to bez komentarza.

Wymienione w tabeli techniki operacyjne można podzielić na trzy grupy. Pierwszą grupę stanowią techniki resekcyjne, a konkretnie częściowa lub całkowita resekcja małżowiny nosowej dolnej, określane jako turbinektomie. Opisano je w XIX wieku i obecnie w zasadzie powinny mieć znaczenie wyłącznie historyczne, trudno bowiem zaakceptować pogląd, że jeżeli jakiś narząd z nieznanych powodów stał się zbyt duży, to trzeba go resekować. Pozostawiam to bez komentarza. Do tej grupy zalicza się również mukotomię, którą, jeśli jest wykonana świadomie i kompetentnie, można uznać za dopuszczalną technikę chirurgiczną. Pytanie tylko – co znaczy kompetentnie?

Do drugiej grupy należą techniki powierzchniowe. Wszystkie wymienione prowadzą w zasadzie do nieodwracalnego zniszczenia nabłonka migawkowego, a w konsekwencji do unicestwienia mechanizmu śluzowo-rzęskowego. Proszę nie mieć złudzeń – jeśli zniszczymy nabłonek urzęsiony, paląc jego powierzchnię, to na jego miejscu powstanie blizna. I wtedy można na zawsze zapomnieć o mechanizmie samooczyszczania się błony śluzowej nosa, jak zresztą i o innych jej funkcjach. To będzie wyglądało znacznie gorzej niż pogorzelisko na załączonej fotografii (…). Na tym pogorzelisku po wielu, wielu latach odrodzi się las, ale na bliznowato zmienionym podłożu już nigdy nie odrodzi się nabłonek urzęsiony.

Trzecia grupa to techniki podśluzówkowe. W tej grupie panuje olbrzymi miszmasz. Techniki resekcyjne są pomieszane z technikami destrukcyjnymi, takimi jak elektrokoagulacja, elektokauteryzacja, radiochirurgia. O ile w uzasadnionych przypadkach można stosować resekcje podśluzówkowe, o tyle stosowanie technik destrukcyjnych jest czynem kryminalnym. Takiego sformułowania użył w swoim podręczniku prof. E.B. Huizing i ja się z nim w pełni zgadzam. A wspomniany podręcznik jest w moim przekonaniu jednym z najlepszych, jeżeli nie najlepszym, jeśli chodzi o chirurgię nosa.

Ponieważ niektórzy z Państwa zainwestowali w urządzenia elektromedyczne do niszczenia tkanek, używają ich Państwo również do umartwiania rzekomo przerośniętej małżowiny nosowej dolnej. Wszak jest to kosztowna aparatura i musi na siebie zarobić. Prezentowany schemat (…) pokazuje, jak po wbiciu elektrody w małżowinę nosową dolną unicestwia się ją od środka. Proszę Państwa, to jest horror, to jest po prostu horror. Z narządu o dużej ekspresji robimy wałek zbliznowaciałej tkanki. A wyobraźcie sobie Państwo, jak wyglądałoby i funkcjonowało prącie czy też łechtaczka, gdybyśmy w ten sam sposób potraktowali tworzące je ciała jamiste. Czy nie byłby to czyn kryminalny?

Ale jest jeszcze jeden, bardzo ważny aspekt tego niszczycielskiego działania, o którym się w ogóle nie mówi. Mianowicie, podczas zabiegu dochodzi do zniszczenia unerwienia małżowiny nosowej dolnej. Nasze działanie, niby terapeutyczne, zapoczątkowuje rozwój neuropatii jatrogennej, która ujawni się po tygodniach lub miesiącach, a nawet po latach od tego kryminalnego czynu. Nos przestanie być narządem zmysłowym. Nos

przestanie być narządem dynamicznym. Nos przestanie dostarczać informacji do mózgu o przepływie wdychanego powietrza. Nos przestaje determinować sprawność układu oddechowego.

W badaniu stwierdzamy szerokie, drożne przewody nosowe i mówimy pacjentowi, że wszystko jest w porządku. A pacjent uparcie twierdzi, że jego nos jest niedrożny, ponieważ nie czuje on, że podczas oddychania przez jego nos przepływa powietrze. Jest zaniepokojony, wpada w depresję. Okaleczyliśmy go, umartwiliśmy jego błonę śluzową, albowiem zniszczyliśmy zawarte w niej receptory, w tym receptory TRPM8. Rozwinął się tzw. zespół pustego nosa. Tragedia.

A oto moje kolejne rekomendacje dotyczące chirurgii małżowiny nosowej dolnej:

Rekomendacja 3. Kwalifikacja „przerostu małżowiny nosowej dolnej" do leczenia chirurgicznego jedynie na podstawie wziernikowania jam nosa jest wysoce karygodna. Należy zawsze wykonać badanie TK zatok, aby określić ich budowę anatomiczną i morfologię.

Rekomendacja 4. W uzasadnionych przypadkach przerostu małżowiny nosowej dolnej dopuszcza się następujące techniki chirurgiczne: resekcję kości małżowiny, lateralizację lub mukotomię.

I tu pytanie: co w takim razie powinniśmy w tych przypadkach zrobić? Na podstawie własnego doświadczenia, trzymając się sztywnych zasad, o których wspomniałem przed chwilą, uważam, że w przypadku przerostu małżowiny nosowej dolnej wynikającego z występowania patologii w rejonie kompleksu ujściowo-przewodowego celowe jest wykonanie czynnościowej chirurgii endoskopowej zatok przynosowych. Z mojego doświadczenia wynika, że takie postępowanie przynosi poprawę oddychania w ponad 80% przypadków, a w około 90% przypadków powoduje zmniejszenie małżowiny nosowej dolnej przy zachowaniu jej wszystkich funkcji życiowych. I nie doprowadza do wystąpienia tzw. zespołu pustego nosa.

Tutaj widzą Państwo przykład jednostronnego przerostu małżowiny nosowej dolnej po prawej stronie. (...) W obrazie TK wykonanej przed operacją widać przerost małżowiny nosowej dolnej oraz patologię na poziomie kompleksu ujściowo-przewodowego po tej stronie. Kontrolne badanie TK wykonane po zabiegu czynnościowej chirurgii endoskopowej zatok przynosowych pokazuje, że tzw. przerost małżowiny ustąpił.

Zespół pustego nosa został opisany przez prof. Eugene'a B. Kerna w 1994 roku. Rozwija się on jako następstwo zbyt radykalnej resekcji w obrębie jam nosa i zatok sitowych. W konsekwencji tej brutalnej ingerencji chirurgicznej rozwija się przewlekły zanikowy nieżyt nosa. charakteryzujący się następującymi objawami miejscowymi:

– paradoksalna niedrożność nosa,
– suchość w jamach nosa,
– uciążliwe zasychanie wydzieliny,
– nieprzyjemny zapach z jam nosa,
– nawracające wycieki ropne z nosa,
– nawracające krwawienia z nosa,
– ból w rejonie twarzoczaszki.

Objawom miejscowym towarzyszą objawy ogólne w postaci:

– znacznego pogorszenia jakości życia,
– frustracji,
– unikania kontaktów społecznych,
– depresji.

Chciałbym się tu zatrzymać nad niektórymi z wymienionych objawów. Umieszczona na pierwszym miejscu paradoksalna niedrożność nosa jest konsekwencją zniszczenia receptorów TRPM8, odpowiadających za przekazywanie informacji o przepływie wdychanego powietrza do ośrodkowego układu nerwowego. W zespole pustego nosa powietrze swobodnie przepływa przez nos, ale w subiektywnej ocenie pacjent tego nie czuje. Mówi, że brak mu powietrza, brak mu tchu. Zmniejszony opór wdechowy na poziomie jam nosa wpływa negatywnie na rozprężanie się pęcherzyków płucnych, co też może być przyczyną odczuwania duszności.

Omówienia wymaga też zanikowy nieżyt nosa. Obserwowany zanik gruczołów w błonie śluzowej prowadzi do zaburzeń transportu śluzowo-rzęskowego. W konsekwencji w jamach nosa zalega i zasycha wydzielina. Tworzą się uciążliwe strupy. Ich zaleganie sprzyja nadkażeniom bakteryjnym. Wtórnie rozwija się stan zapalny, który może być przyczyną krwawień.

I wreszcie objaw, na który chciałbym zwrócić szczególną uwagę: depresja. Niektórzy autorzy uważają, że depresja jest pierwotną przyczyną rozwinięcia się zespołu pustego nosa. Ale ja widziałem wielu pacjentów, którzy przed wystąpieniem zespołu pustego nosa odnosili sukcesy w życiu osobistym i zawodowym. Ale odczuwali silną wewnętrzną presję, aby poprawić sobie komfort oddychania przez nos. Niektórzy nawet zostali do tego nakłonieni przez naszych kolegów. Dlatego zdecydowali się na ingerencję chirurgiczną w obrębie małżowiny nosowej dolnej. A po wystąpieniu omawianego powikłania stracili całą radość życia (...).

Moją szczególną obserwacją jest to, że żaden pacjent, który przyszedł do mnie z problemem pustego nosa, dosłownie żaden, nie był przed ingerencją chirurgiczną poinformowany o możliwości wystąpienia tego powikłania. A to jest już skandal, to po prostu skandal. Przypominam, że powikłanie to występuje w około 20% przypadków ingerencji chirurgicznej w obrębie małżowiny nosowej dolnej. I jest to bardzo poważne powikłanie.

Nasuwa mi się tu pewna refleksja, wynikająca z obserwacji klinicznej. Osobiście wykonałem dziesiątki zabiegów chirurgicznych określanych jako nasalizacje – są to operacje, w których otwiera się wszystkie przestrzenie zatok sitowych, łączy się je z przylegającymi dużymi zatokami oraz radykalnie usuwa się błonę śluzową z operowanego rejonu. W żadnym przypadku nie obserwowałem zespołu pustego nosa, a wielu operowanych chorych pozostaje z racji choroby pod moją stałą kontrolą. Zastanawiam się, dlaczego tak się dzieje? Powiedzą Państwo, że nasalizację wykonuje się w przypadku PZZP z polipami nosa i dzieje się tak, bo to inna choroba. Możliwe. Ale proszę zwrócić uwagę, że wykonując nazalizację, nie dotyka się małżowiny nosowej dolnej, nie umartwia się jej. Pozostaje ona poza obszarem ingerencji chirurgicznej. I dlatego jestem w pełni przekonany, że szereg dolegliwości u chorych, u których wystąpił zespół pustego nosa, jest następstwem uszkodzenia małżowiny nosowej dolnej. Jestem też głęboko przekonany, że współcześnie definiowany tzw. zespół pustego nosa jest przede wszystkim jatrogenną neuropatią.

Współcześnie terminem „zespół pustego nosa" określa się powikłanie po ingerencji chirurgicznej w obrębie małżowiny nosowej dolnej z powodu jej przerostu. Nie jest to zbyt szczęśliwe, gdyż w tych przypadkach nos nie jest pusty. Analizując obrazy TK tych „pustych" nosów, widzimy, że nosy te są pełne. Natomiast na kontrolnych zdjęciach TK wykonanych po ingerencji chirurgicznej w obrębie małżowin nosowych dolnych faktycznie widzimy, że są one martwe.

Objawy w przypadku martwej małżowiny nosowej dolnej są podobne jak w przypadku zespołu pustego nosa. Przede wszystkim występuje suchość w jamach nosa i wrażenie niedrożnego nosa. Objawy ogólne są zbliżone do objawów występujących w zespole pustego nosa. Bardzo charakterystyczny jest obraz tego zespołu w badaniu endoskopowym, w którym stwierdzamy:

– szeroki odstęp pomiędzy umartwioną małżowiną nosową dolną a przegrodą nosa,
– zalegające pasma śluzu pomiędzy małżowiną a przegrodą nosa.

Również bardzo charakterystyczne są obrazy TK, a mianowicie:

– charakterystyczne bruzdy w małżowinie nosowej dolnej,
– szeroki, symetryczny odstęp pomiędzy małżowiną nosową dolną a przegrodą nosa,
– nieprawidłowości anatomiczne lub morfologiczne w rejonie kompleksu ujściowo-przewodowego.

I nasze badania dotyczące czynności nerwu trójdzielnego w rejonie małżowiny nosowej dolnej po jej katowaniu potwierdzają, że są one martwe. Tak, martwe. Ale ponieważ przyjęto mówić, że nos jest pusty, to tak mówimy, mając pełną świadomość tego braku konsekwencji.

I może nie byłoby powodu do krytyki chirurgicznego leczenia przerostu małżowiny nosowej dolnej, gdyby nie fakt, że w około 20% dochodzi do rozwoju powikłań czynnościowych. Wiele z tych przypadków rozwija się w odległym czasie i z tego powodu często nie kojarzy się ich z przebytą wcześniej ingerencją chirurgiczną. A skrajną postacią tych powikłań jest tzw. zespół pustego nosa.

Z tego powodu odrzucam zasadność katowania przerośniętej małżowiny nosowej dolnej. Tak jak zapewne nikomu z Państwa nie przyszłoby do głowy zmniejszać wewnątrztkankowo zbyt przerośniętego prącia czy łechtaczki, jeśli takowe w ogóle istnieją. Bo też stałyby się one martwe i mało użyteczne.

PROFESOR ANTONI KRZESKI W OCZACH WSPÓŁPRACOWNIKÓW, KOLEGÓW I PRZYJACIÓŁ

prof. dr hab. med. Jarosław Markowski[1], dr med. Zbigniew Świerczyński[2]

PROFESSOR ANTONI KRZESKI IN EYES OF COOPERATORS, COLLEAGUES AND FRIENDS

(Mag. ORL, 2018, 68, XVII, 127–133)

Key words:
history of Polish otorhinolaryngology, history of rhinology in Poland

[1] **Katedra i Klinika Otolaryngologii Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach Kierownik: prof. Jarosław Markowski ul. Francuska 20, 40-027 Katowice**

[2] **Dr med. Zbigniew Świerczyński emerytowany Ordynator Oddziału Laryngologicznego Szpitala Stalownik w Bielsku-Białej**

Podczas XLVIII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi, który odbył się w Katowicach od 5 do 8 września 2018 r., miała miejsce uroczysta, nadzwyczajna Sesja Naukowa z okazji jubileuszu 40-lecia pracy zawodowej i naukowej Profesora zw. dr. hab. med. Antoniego Krzeskiego, kierownika Kliniki Otorynolaryngologii Wydziału Lekarsko-Dentystycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Uczestniczyło w niej bardzo liczne grono laryngologów, zarówno uczestników Zjazdu, jak i tych, którzy przyjechali specjalnie na tę sesję – łącznie ponad 250 osób. Wśród uczestników była najbliższa rodzina Jubilata – żona Ewa, córka Barbara i synowa Karolina.

Sesję zainaugurował koncert w wykonaniu Orkiestry Dętej KWK „Mysłowice – Wesoła", która przepięknie zaprezentowała tradycyjne śląskie piosenki, a wśród nich powszechnie lubianą „Karolinkę". A kiedy na zakończenie zabrzmiało „Sto lat", całe audytorium wstało z miejsc i po wybrzmieniu ostatnich akordów wielkimi brawami przywitało Jubilata.

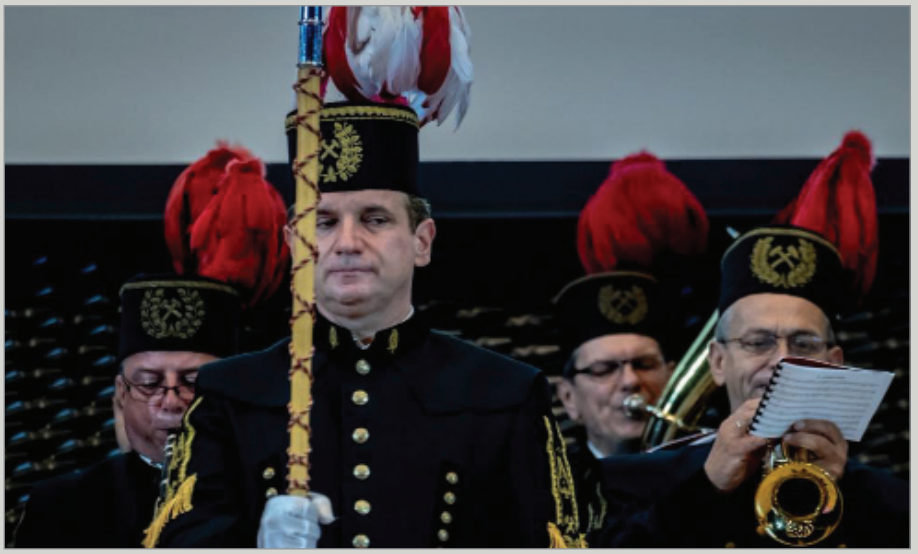

Uroczystą sesję jubileuszową rozpoczął koncert w wykonaniu Orkiestry Dętej Kopalni Węgla Kamiennego Mysłowice – Wesoła

Benefis prof. Antoniego Krzeskiego otworzył przewodniczący Zjazdu Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi prof. dr hab. med. Jarosław Markowski. Zwrócił się on do Jubilata: *Profesor Antoni Krzeski jest uznawany za twórcę współczesnej szkoły rynologicznej i rynochirurgicznej w Polsce. Przez trzy ostatnie dekady organizował kursy szkoleniowe, konferencje i sympozja z udziałem naukowców krajowych klinik otorynolaryngologicznych oraz wybitnych profesorów reprezentujących uniwersytety europejskie i amerykańskie. Redaguje czasopismo naukowe „Magazyn Otorynolaryngologiczny". Pod Jego redakcją zostały wydane podręczniki z zakresu rynologii i rynochirurgii z udziałem wybitnych współautorów krajowych i zagranicznych. Komitet Organizacyjny i Naukowy Zjazdu postanowił uhonorować zasługi prof. Antoniego Krzeskiego jubileuszową sesją naukową*. Moderatorami sesji byli prof. dr hab. Stanisław Bień i dr n. med. Zbigniew Świerczyński. W swoim wystąpieniu dr Świerczyński podkreślił zwłaszcza dorobek naukowy, szkoleniowy i wydawniczy profesora, zwracając szczególną uwagę na publikacje książkowe. Podczas ich redakcji Jubilat potrafił skupić wokół siebie wybitnych współautorów. Osiągnięciami szkoleniowymi były również liczne konferencje i praktyczne warsztaty organizowane przez Profesora przy współpracy z Sekcją Rynologiczną PTORL-ChGS i Stowarzyszeniem „Rynologia Polska", którego Jubilat jest założycielem i wieloletnim prezesem. Momentem przełomowym polskiej rynologii było zaproszenie w 1994 r. przez prof. Krzeskiego najwybitniejszych otorynolaryngologów światowej rangi, m.in. profesorów Thomasa Mc Donalda, Eugene'a Kerna ze sławnej amerykańskiej Mayo Clinic, prof. Heinza Stammbergera z Uniwersytetu w Grazu i wielu innych sław europejskich z Wielkiej Brytanii, Włoch, Niemiec, Holandii i Francji.

Następnie prof. Bień po zapoznaniu uczestników z „początkami pracy zawodowej i naukowej Antka Krzeskiego w Klinice Otolaryngologii na Banacha", w emocjonalnym wystąpieniu adresowanym do młodzieży wykazał na przykładzie Jubilata, że zaangażowanie społeczne może procentować w przyszłości i że każdy na początku musi „terminować" w naukowej działalności i nie można się tym zrażać. Zwrócił również uwagę na fakt, że Jubilat miał niezwykłe szczęście rozwijać się pod opieką prof. Teresy Goździk-Żołnierkiewicz, która była jego kierownikiem specjalizacji, promotorem pracy doktorskiej oraz niezwykle życzliwym mentorem. Według prof. Bienia dla prof. Krzeskiego cezurą w jego rozwoju zawodowym był wyjazd na Europejski Kongres Rynologiczny do Aten, gdzie zobaczył inny świat i gdzie odnalazł swój cel życia zawodowego.

Najistotniejszą częścią nadzwyczajnej sesji był panel „Antoni Krzeski – twórca współczesnej polskiej szkoły rynologicznej i rynochirurgicznej w oczach współpracowników, kolegów i przyjaciół". Spośród władz macierzystej uczelni Jubilata w uroczystości uczestniczyli: prof. dr hab. Elżbieta Mierzwińska-Nastalska, dziekan Wydziału Lekarsko-Dentystycznego, prof. dr hab. Dorota Olczak-Kowalczyk, prodziekan ds. dydaktyczno-wychowawczych Wydziału Lekarsko-Dentystycznego, oraz prof. dr hab. Kazimierz

Moderatorami sesji byli prof. Stanisław Bień oraz dr Zbigniew Świerczyński

Szopiński, prodziekan ds. nauczania w języku angielskim i współpracy z zagranicą Wydziału Lekarsko-Dentystycznego, którzy przyjechali do Katowic specjalnie na tę sesję. Podniosłe było wystąpienie prof. Mierzwińskiej-Nastalskiej, w którym podkreśliła innowacyjne, wieloletnie osiągnięcia Jubilata w kierowaniu Kliniką Otorynolaryngologii i rozwijaniu współczesnej chirurgii rynologicznej i onkologicznej, jak również wysoką jakość badań naukowych. Zapoznała audytorium z gratulacyjnymi listami prof. Krzysztofa Filipiaka, prorektora WUM ds. umiędzynarodowienia, promocji i rozwoju, prof. Barbary Górnickiej, prorektora WUM ds. studenckich i kształcenia, a przede wszystkim prof. dr. hab. Mirosława Wielgosia, rektora Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, którego przekaz brzmiał: (…) *pragnę przekazać Panu Profesorowi płynące z głębi serca gratulacje związane z tym Jubileuszem. Bez wątpienia jest to uhonorowanie dotychczasowej, jakże wyjątkowej działalności Pana Profesora, obranej i konsekwentnie realizowanej drogi naukowo-badawczej. Pan Profesor jest niezwykłym naukowcem, wybitnym przedstawicielem naszego środowiska, który całym swoim życiem, pasją, zaangażowaniem pokazuje innym, że zawód lekarza to powołanie, to misja służenia innym*.

Prof. Elżbieta Hassmann-Poznańska, kierownik Kliniki Laryngologii Dziecięcej Uniwersytetu Medycznego z Białegostoku, wraz z prof. Bożeną Skotnicką z tejże Kliniki podzieliły się wspomnieniami z corocznych konferencji szkoleniowo-naukowych organizowanych od wielu lat przez Jubilata: *Środowisko otolaryngologów dziecięcych jest szczególnie wdzięczne Panu Profesorowi Antoniemu Krzeskiemu za uwzględnienie problemów rynologicznych wieku dziecięcego w corocznych spotkaniach RhinoForum. Pan Profesor zawsze wykazywał duże zainteresowanie tymi trudnymi problemami. Wielu wykładowców miało okazję prezentować swoje doświadczenia i opinie jak również ciekawe przypadki z codziennej praktyki klinicznej. Zapraszani byli także wybitni znawcy otolaryngologii dziecięcej z najlepszych ośrodków zagranicznych. Ogromną zaletą tych spotkań była nieskrępowana dyskusja.* Obie panie poświęciły Jubilatowi przyjacielski, żartobliwy, aczkolwiek bardzo „rynologiczny" wiersz Brzechwy, który wzbudził aplauz zgromadzonych.

Do grona laryngologów dziecięcych z gratulacjami dołączyła się prof. Anna Zakrzewska wraz z zespołem Kliniki Laryngologii Dziecięcej w Łodzi.

Na prośbę prof. Kazimierza Wardyna, emerytowanego kierownika Katedry i Zakładu Medycyny Rodzinnej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, wybitnego warszawskiego diagnosty chorób nerek i autoimmunologicznych, dr Świerczyński przypomniał fragment przebiegu obrony habilitacyjnej prof. Krzeskiego, w której to habilitant wykazał się błyskotliwą wiedzą, mówiąc o przełomie, jaki wiązał się z wprowadzeniem endoskopowych technik operacyjnych w laryngologii.

Prof. Tomasz Durko, emerytowany kierownik Kliniki łódzkiej, wręczył prof. Krzeskiemu „przenośny portret Jubilata", zdjęcie wykonane w 2008 r. podczas Zjazdu naszego Towarzystwa na stoisku jednej z firm farmaceutycznych. Nad postacią Profesora figuruje duży napis:

Prof. Antoni Krzeski w roli Jubilata

„Odkrycia dające nadzieję", który odzwierciedla poszukiwania Jubilata, wyrażając tym samym nadzieję, że przesłanie to jest stale aktualne. Ów portret jest „urządzeniem" składanym, zajmującym niewiele miejsca, ale wymagającym odpowiedniej ekspozycji, za co powinni być odpowiedzialni organizatorzy przyszłych jubileuszów.

Prof. Jacek Składzień, kierownik Katedry i Kliniki CM Uniwersytetu Jagiellońskiego, podkreślił wybitny dorobek prof. Krzeskiego w dziedzinie otorynolaryngologii ze szczególnym uwzględnieniem nowych metod operacyjnych, które Jubilat wprowadził w Polsce do praktyki klinicznej. Prof. Składzień podkreślał znaczną wartość dydaktyczną, naukową i popularyzatorską Jego licznych podręczników dla lekarzy chcących kompetentnie, a bezpiecznie i bez powikłań dla chorego wykonywać leczenie operacyjne endoskopowe w stanach zapalnych jamy nosowej i zatok przynosowych. *Są to ogromne osiągnięcia kandydata, przypominające pracę pozytywistów z XIX wieku, niestety nieliczące się w różnorakich naukowych rankingach, niedające IF etc. Dziś nikt z otolaryngologów nie wyobraża sobie właściwej i dobrej edukacji w tym dziale otolaryngologii bez nauczenia się nowoczesnych wiadomości z podręczników autorstwa prof. Krzeskiego. Jest On nie tylko uznanym ekspertem, ale też erudytą, w sposób entuzjastyczny, także i szokujący słuchaczy, popularyzującym wiedzę o leczeniu stanów zapalnych jam nosa*. Organizowane od wielu lat przez prof. Krzeskiego coroczne zjazdy naukowe w „okresie Barbórkowym" na trwale wpisały się do kalendarza obrad naukowych Polski, Europy i świata. To także empatyczny lekarz, otrzymujący przed operacją od ufającemu Mu dziecka „misia przytulankę". Prof. Składzień twierdzi, że już obecnie jest On „wielkim międzynarodowym autorytetem", a Jego wkład do rozwoju chirurgii endoskopowej nosa i zatok przynosowych w Polsce zapewne będzie doceniony również z perspektywy historycznej. Prof. Paweł Stręk z tej samej Kliniki podziękował Jubilatowi za lata współpracy na konferencjach rynologicznych.

Prof. Jurek Olszewski, dziekan Wydziału Wojskowo-Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, kierownik Kliniki Otolaryngologii, Onkologii Laryngologicznej Audiologii i Foniatrii Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego im. Wojskowej Akademii Medycznej, Centralnego Szpitala Weteranów w Łodzi, poza słowami uznania dla Jubilata przypomniał o niezręcznej, konfliktowej sytuacji w jakiej się znalazł jako prezes sekcji onkologicznej podczas wyborów do nowych władz w 2013 roku. Jedyną osobą, która stanęła w zaistniałej sytuacji po stronie prof. Olszewskiego i wyraziła swoją dezaprobatę w związku z zaistniałym zdarzeniem, był prof. Krzeski. *Wówczas poczułem do Niego bardzo pozytywne odczucia i uznałem, że jest moim przyjacielem, co mogę oświadczyć publicznie – konstatuje łódzki profesor, dodając: w dowód przyjaźni chciałbym Ci ofiarować moją ostatnią monografię pt. „Historia Kliniki Otolaryngologicznej WAM i UM w latach 1958–2017", którą kierowali znakomici profesorowie, ikony polskiej otolaryngologii.*

Prof. Barbara Maniecka-Aleksandrowicz przepracowała z prof. Krzeskim przeszło 25 lat.

Dziekan Wydziału Lekarsko-Dentystycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego prof. Elżbieta Mierzwińska-Nastalska wręcza Jubilatowi list gratulacyjny

W początkach jawił się jej jako człowiek rzeczowy acz małomówny. Po odprawach udawał się w pośpiechu do pracy na oddziale lub do sali operacyjnej. Historie choroby prowadzone przez młodego asystenta były niezwykle staranne, pacjentów równie starannie informował o ich sytuacji zdrowotnej, o planach diagnostycznych i terapeutycznych. Jubilat podobnie po latach wydaje się prof. Manieckiej-Aleksandrowicz w zawodowych kontaktach rzeczowy. W latach osiemdziesiątych spotykała Go z żoną i dwojgiem dzieci podczas urlopów w Jastarni lub spacerującego z rodziną, w której zawsze miał wsparcie, po warszawskim Ogrodzie Botanicznym. Prof. Maniecka-Aleksandrowicz twierdzi, że po habilitacji z rynologii potrafił zgromadzić wokół siebie zdolnych młodych laryngologów, a do organizowanych przezeń konferencji RhinoForum pozyskiwać światowych rynologów. W swoich poczynaniach wykazuje wyobraźnię, zapał, intuicję, pasję, konsekwencję i koncentrację na wybranym celu, szybko wyciąga odpowiednie i trafne wnioski. Umie z pokorą przyjmować krytykę. Osiągnął równowagę między pracą zawodową i naukową.

Niezwykle wysoko i serdecznie ocenił Jubilata prof. Maciej Misiołek, który poznał osobiście prof. Krzeskiego w 1997 r. podczas Cottle International Rhinology Centennial XVI ISIAN w Filadelfii (USA). Dr Krzeski, wtedy świeżo upieczony dr habilitowany, był zaprzyjaźniony i traktowany z szacunkiem przez czołowych rynologów amerykańskich. Delegacja polska liczyła wówczas zaledwie kilka osób, szybko więc zbliżyła się do siebie, uczestnicząc w bardzo udanej konferencji wspólnie, zarówno w trakcie obrad, jak i podczas imprez towarzyszących.

Od tego czasu drogi obu tych wybitnych naukowców krzyżowały się wielokrotnie, występowali bowiem wspólnie podczas wielu konferencji. Prof. Misiołek wspominał: *Profesor zaprosił mnie przed laty na organizowane przez siebie RhinoForum, gdzie miałem przyjemność przedstawić jeden z wykładów. Od tego czasu stało się to tradycją. Mam zaszczyt uczestniczyć aktywnie w tym cyklicznym wydarzeniu o zasięgu międzynarodowym, prezentując wykłady i prowadząc sesje*. Pragnę podkreślić, że RhinoForum to przedsięwzięcie, którym może szczycić się polskie środowisko laryngologiczne i rynologiczne. Konferencja stale się rozrasta, nie tylko pod względem liczby uczestników, ale, co istotne, utrzymując bardzo wysoki poziom merytoryczny. Trudno wymienić wszystkie osoby ze świata, które uświetniały tę konferencję. Są wśród nich profesorowie D. Kennedy, E. Kern, H. Stammberger, P. Eloy, D. Siemen, B. Schucknecht, V. Lund, E. Huizing i wielu, wielu innych.

Prof. M. Misiołek podkreślił determinację i konsekwencję w działaniu prof. Krzeskiego w przygotowywaniu kolejnych spotkań, jeszcze w trakcie trwania poprzednich. Nie tylko wymienieni goście, ale i cała liczna grupa pozostałych uczestników rezerwuje sobie czas na kilka dni trwania RhinoForum w pierwszych dniach grudnia każdego roku. Goście spotykają się z należytą życzliwością i przyjęciem przez Gospodarza i Jego zespół. Zasłużeni dla polskiej rynologii/rynochirurgii liderzy światowej i europejskiej rynologii, goście konferencji, są doceniani przez

Jubilat prof. Antoni Krzeski z prof. Eugene'em B. Kernem podczas dyskusji, która odbyła się po wykładzie

organizatora w sposób szczególny. Od lat konferencję kończy Wieczór Autorski profesora Antoniego Krzeskiego, podczas którego osoby najbardziej zasłużone otrzymują stosowne laury. Dzieje się to w niezwykłej atmosferze Zamku Królewskiego bądź innych okazałych miejsc Warszawy. Nie pozostaje to bez dużego wrażenia ze strony gości. Prof. Misiołek sam miał możliwość obserwowania prawdziwego wzruszenia na twarzach „tych największych" podczas wspomnianych uroczystości.

W sposób niezwykle umiejętny prof. Krzeski wplata inne, pozarynologiczne wątki w program spotkań, tworząc spotkania o charakterze interdyscyplinarnym. Od wielu lat swoje utrwalone miejsce znaleźli tam chirurdzy plastyczni, alergolodzy, pulmonolodzy, pediatrzy, radiolodzy, a także specjaliści zajmujący się problemem zaburzeń oddychania podczas snu.

Prof. Antoni Krzeski to oczywiście nie tylko organizator RhinoForum, choć rangę tego wydarzenia prof. Misiołek podkreślił ze względu na perfekcyjne przygotowanie i bardzo wysoki poziom merytoryczny konferencji już od wielu lat. Profesor jest autorem wielu bardzo wartościowych monografii z dziedziny rynologii/rynochirurgii. Do pracy w zespole autorów Profesor zaprasza często kolegów. Ponieważ miałem przyjemność uczestniczyć w pracach takiego zespołu, pozwolę sobie na kilka refleksji. Profesor jak trener czy selekcjoner drużyny organizuje spotkanie, dobiera uczestników, dzieli na niewielkie grupy i nakreśla ich zadania. Pamiętam spotkanie w Kielcach, gdzie byliśmy gośćmi prof. Stanisława Bienia. Poza wspaniałym spotkaniem towarzyskim odbyła się wielogodzinna dyskusja i ustalanie konkretnych zadań. Rola prof. Krzeskiego nie kończy się w tym miejscu, będąc niezwykle wymagającym redaktorem, egzekwuje postawione cele w sposób rygorystyczny. Nie ma miejsca na przekroczenia terminów. Aby uzgodnić szczegóły, organizuje spotkania w Warszawie w celu wykonania ostatnich korekt tekstu. Jedno z takich spotkań odbyło się w domu państwa Krzeskich. Praca nad tekstem przychodziła nam z trudnością, gdyż po wspaniałym obiedzie trudno było się koncentrować na pracy. Bardzo gościnny dom i praca nad tekstem stały nieco w sprzeczności, ale zawsze wywiązywanie się ze wspólnych zadań było priorytetem. Dzięki wysiłkowi profesora ukazało się tak wiele cennych pozycji książkowych i jest dostępnych dla lekarzy specjalistów, rezydentów i studentów uniwersytetów medycznych. Prof. Krzeski pełni też funkcję redaktora naczelnego „Magazynu Otorynolaryngologicznego", który ukazuje się od lat i jest dedykowany szerokiej rzeszy laryngologów. Wydawcą czasopisma jest Stowarzyszenie Rynologia Polska, na którego czele stoi prof. Krzeski – wspominał prof. Misiołek.

Prof. Krzeski jest niezwykle zaangażowany w proces dydaktyczny w ramach szkolenia podyplomowego. Prof. Misiołek wielokrotnie miał przyjemność uczestniczyć w kursach, w których Jubilat brał udział. Organizując cykliczne konferencje w Beskidzie Śląskim, wielokrotnie miał przyjemność gościć prof. Krzeskiego jako wykładowcę, który chętnie dzielił się swoją wiedzą z audytorium. Znany jest z forsowania swojego zdania, a czasem z wypowiedzi, które trudno

Uroczystość zaszczycili swoją obecnością: trzecia od lewej – prof. Elżbieta Mierzwińska-Nastalska – dziekan Wydziału Lekarsko-Dentystycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, czwarta od lewej – prodziekan prof. Dorota Olczak-Kowalczyk oraz prodziekan prof. Kazimierz Szopiński – piąty od lewej

uznać za delikatnie opisujące dany stan rzeczy; nie ucieka od bolesnej często szczerości w wielu kwestiach. Zdaniem prof. Misiołka jest zatem wiele powodów, które pozwalają uznać profesora Antoniego Krzeskiego za wspaniałego laryngologa/rynochirurga, ale także człowieka, któremu należy się szacunek za to, co zrobił i czyni nadal dla środowiska. Jubilat jest bowiem osobą, która wprowadziła nowoczesną rynochirurgię do naszego kraju i stale przyczynia się do jej udoskonalania.

W rozmowach profesorów Krzeskiego i Misiołka przewija się często wątek rodzinny. Większość z nich kończy się opowieściami o wnukach, z których Profesor tak bardzo jest dumny.

Jaką atencją cieszy się prof. Krzeski u prof. Misiołka świadczy zdanie: *Jeśli zasłużyłem sobie na miano przyjaciela pana profesora Antoniego Krzeskiego, to jestem z tego dumny. Ufam, że tak jest, Antku. Ty na pewno jesteś moim i moich bliskich przyjacielem*.

Wygłoszony przez Jubilata wykład „O obrotach sfer jamistych, czyli o katowaniu małżowiny nosowej dolnej" – niezwykle ciekawy, dla niektórych kontrowersyjny – został przyjęty z wielkim zainteresowaniem, a ze względu na śmiałość stwierdzeń i porównań również ze zdumieniem.

Po wykładzie Jubilata prof. Bień przywitał prof. Karla Hörmanna z Mannheim oraz poprosił o komentarz profesora Euge'na B. Kerna z Mayo Clinic, który w pełni zgodził się z poglądami prof. Krzeskiego, podkreślając jego postawę jako obrońcy (używając słowa *defender*) małżowiny nosowej dolnej. Zwrócił uwagę, że małżowina nosowa dolna nie jest tylko strukturą anatomiczną, lecz narządem odgrywającym istotną rolę w oddychaniu, oraz zaapelował, aby zaniechać jej wycinania.

Nie mniejszym zainteresowaniem cieszył się wykład prof. Krzeskiego dedykowany przyjaciołom Ślązakom pt. „Grupa Janowska, czyli o fenomenie śląskich malarzy nieprofesjonalnych". Jubilat jako miłośnik i znawca twórczości śląskich malarzy prymitywistów przypomniał sylwetki ich najwybitniejszych przedstawicieli: Teofila Ociepki, Erwina Sówki, Ewalda Gawlika i Pawła Wróbla.

Po zakończeniu jubileuszowej sesji odbyła się „Biesiada z Profesorem Antonim Krzeskim", w czasie której serwowano przystawki i gorące dania kuchni śląskiej, jak żurek na zakwasie z mąki żytniej, krupnioki, szałot, a także wiele innych wyśmienitych potraw regionalnych.

Dyskusja po zakończonej sesji. Od lewej: prof. E.B. Kern, prof. A. Krzeski, prof. J. Markowski

WARSZAWSKI UNIWERSYTET MEDYCZNY
MEDICAL UNIVERSITY OF WARSAW
REKTOR
PROF. DR HAB. N. MED. MIROSŁAW WIELGOŚ

Warszawa, dnia 28 listopada 2018 roku

Szanowny Pan
Prof. dr hab. n. med. Antoni Krzeski
Kierownik Kliniki Otorynolaryngologii
Wydziału Lekarsko-Dentystycznego
Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Szanowny Panie Profesorze,

Serdecznie dziękuję za **zaproszenie do udziału w XVI Międzynarodowej Konferencji Rynologicznej *RhinoForum 2018*** oraz na towarzyszący konferencji **Wieczór Autorski** Pana Profesora.

Z ogromnym żalem informuję, ale ze względu na podjęte wcześniej zobowiązania zawodowe, nie będę mógł uczestniczyć w organizowanych przez Pana Profesora spotkaniach.

Tą drogą zatem pragnę przekazać Panu Profesorowi najserdeczniejsze gratulacje przygotowania kolejnej edycji tego międzynarodowego wydarzenia naukowego, które, jestem o tym przekonany, wzorem lat ubiegłych, odniesie sukces, stając się okazją do integracji środowiska nie tylko lekarzy laryngologów, ale także specjalistów innych dziedzin.

Ludziom aktywnie zaangażowanym w pracę czas płynie niezwykle szybko. Mijające lata życia mają swoje ważne dni. Są to dni refleksji i podsumowań, zazwyczaj związane z istotnymi datami. W tym roku obchodzi Pan Profesor Swój wielki **Jubileusz 40-lecia pracy naukowej i zawodowej**. Z tej okazji pragnę przekazać Panu Profesorowi najgłębsze wyrazy uznania za dotychczasowe osiągnięcia. W przeciągu minionych lat, dokonał Pan Profesor wielkiego dzieła i wiele przekazał innym, zdobywając przy tym ogólne uznanie i sympatię. Za dokonane dzieło, w imieniu całej społeczności akademickiej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego składam głęboki ukłon i cześć. Jednocześnie życzę dalszych sukcesów w życiu zawodowym i osobistym oraz satysfakcji i zadowolenia z przyszłych dokonań.

Łączę życzenia zdrowia i pomyślności osobistej oraz wyrazy szacunku.

Z poważaniem

Mirosław Wielgoś
Rektor

al. Żwirki i Wigury 61, 02-091 Warszawa
tel. 22 57 20 001, fax 22 57 20 014
e-mail: rektor@wum.edu.pl
www.wum.edu.pl

PODRĘCZNIKI PROFESORA ANTONIEGO KRZESKIEGO

prof. zw. dr hab. med. Andrzej Kierzek

TEXTBOOKS OF PROFESSOR ANTONI KRZESKI

(Mag. ORL, 2018, 68, XVII, 135–140)

Key words:
history of Polish otorhinolaryngology, textbooks on rhinology

Pierwszym polskim podręcznikiem z dziedziny rynologii była książka Jana Sędziaka (1861–1932), warszawskiego laryngologa, znanego szczególnie w krajach anglosaskich, pt. „Choroby nosa, jego zatok oraz jamy noso-gardzielowej", zawierający 287 stronic, 84 rysunki i 1 tablicę, wydany nakładem autora w 1897 r. Recenzenci wytknęli wprawdzie autorowi drobne błędy i potknięcia, byli jednak zgodni z tym, że zasługi pierwszeństwa napisania takiego podręcznika Sędziakowi odebrać nie było można[1]. Autorem pierwszego kompletnego podręcznika z otorynolaryngologii był Jan Szmurło (1867–1952), kierownik Kliniki Otolaryngologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Czterotomowe jego dzieło: „Choroby nosa i jamy nosowogardłowej" (Wilno 1926, 1935), „Choroby jamy ustnej, gardła i przełyku" (Wilno 1930), „Choroby krtani i tchawicy" (Wilno 1931), „Choroby ucha" (Wilno 1933) stanowiło źródło wiedzy jeszcze po drugiej wojnie światowej[2]. W 1972 r. ukazała się książka Zofii Witwickiej „Chirurgiczne leczenie zniekształceń nosa".

Nowoczesne podręczniki rynologii ukazały się dopiero pod koniec XX stulecia. Ich autorem jest prof. Antoni Krzeski.

[1] L. Lubliner: Choroby nosa… J. Sędziaka. „Krytyka Lekarska" 1897, r. 1, nr 7, s. 250-259; A. Kierzek: Otolaryngolodzy warszawscy w XIX wieku. Wrocław 1998, s. 274-275.

[2] A. Kierzek: Rozwój warszawskiej myśli otolaryngologicznej w XIX wieku. Wrocław 1997, s. 77.

[3] J. Biskupska-Więcko: Tworzyli polską laryngologię. Zofia Witwicka (1918-1991).„Magazyn Otorynolaryngologiczny" 2004, t. III, nr 4 (12), s. 101.

Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi
Przewodniczący: prof. Andrzej Kierzek

Choroby nosa i zatok przynosowych

Pod redakcją: dr. hab. Antoniego Krzeskiego i prof. Grzegorza Janczewskiego
I wyd. San Medica, Warszawa 1997 r.,
II wyd. San Medica, Warszawa 1998 r.,
III wyd. Urban & Partner, Warszawa 2003 r.

Pierwszy podręcznik pod redakcją Antoniego Krzeskiego i Grzegorza Janczewskiego pt. „Choroby nosa i zatok przynosowych" ukazał się w 1997 r. (II wyd.– 1998, III – 2003) i zawiera 29 rozdziałów. Otwiera go część historyczna opracowana przez Zbigniewa Szlenka. Ciekawi nowatorskie, dla niektórych kontrowersyjne, ujęcie zjawiska pneumatyzacji trzewioczaszki przez Zdzisława F. Pędziwiatra. Embriologia i anatomia nosa i zatok przynosowych skrótowo jest ujęta przez Piotra Chęcińskiego i Krzeskiego. Dokładna metodyka badania tych narządów, nie tylko rynoskopia, ale i endoskopia, badanie węchu, rynomanometria, diagnostyka chorób alergicznych z badaniami cytologicznymi, mikrobiologicznymi, immunologicznymi etc, opracowana przez Krzeskiego, Bolesława Samolińskiego, Bożenę Tarchalską-Kryńską, Jadwigę Meszaros, uzupełniona jest diagnostyką obrazową przez Krzeskiego. Symptomatologię chorób przedstawił Janczewski, urazy – Paweł Dobrzyński. Międzynarodowy konsensus dotyczący diagnostyki i leczenia nieżytów nosa – zespół pod kierownictwem Valerie J. Lund. Problem polipów nosa zanalizował Samoliński. Patofizjologię zobrazował Krzeski, który wespół z Dawidem W. Kennedym zajął się zapaleniem zatok przynosowych. Leszek Kryst pisał o zębopochodnych chorobach zatok, Krzeski o śluzowiaku zatok oraz grzybicy (razem z Donaldem C. Lanzą). Powikłania zapaleń zatok przedstawiła Teresa Goździk-Żołnierkiewicz. Z leczeniem stanów zapalnych zatok oraz łagodnych zmian nowotworowych zaznajomili Krzeski i Zbigniew Świerczyński. Czynnościową chirurgię endoskopową zatok opracował Krzeski. Septorynoplastykę ciekawie zaprezentowali Krzeski i Eugene B. Kern. Diagnostyką i terapią nowotworów złośliwych zatok zajęła się Ewa Osuch-Wójcikiewicz oraz Andrzej Halama. Objawy rynologiczne w wybranych chorobach ogólnoustrojowych zobrazował Janczewski, a w zespole snu z bezdechami – Andrzej Kukwa oraz Mirosława Pietniczka-Załęska. O chemioterapii i farmakoterapii pisały Goździk-Żołnierkiewicz, Meszaros i Tarchalska-Kryńska.

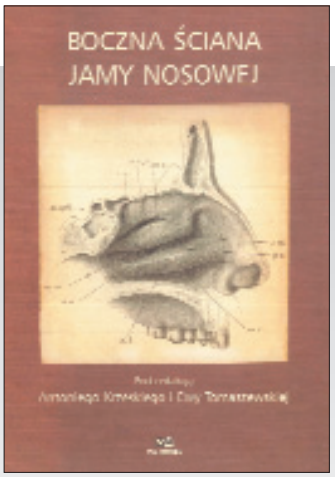

Boczna ściana jamy nosowej

Pod redakcją:
dr. hab. Antoniego Krzeskiego i dr Ewy Tomaszewskiej
wyd. Via Medica, Gdańsk 2000 r.

Podręcznik Antoniego Krzeskiego i Ewy Tomaszewskiej „Boczna ściana jamy nosowej" (2000), unikatowa pozycja w polskiej literaturze medycznej, wprowadza lekarza praktyka w rejon błędnika sitowego, rejon dla rynochirurga niezwykle ważny. Szczegółowo przedstawiono budowę jamy nosowej, struktury anatomiczne bocznej ściany jamy nosowej, m.in. z komórkami Hallera i Onodiego włącznie, oraz zatok przynosowych. Dokładnie zrelacjonowano unaczynienie tętnicze, żylne, układ limfatyczny, unerwienie tej okolicy. Uzupełnieniem tych szczegółów jest atlas anatomii bocznej ścian jamy nosowej. Niezwykle ważny jest ostatni, szósty rozdział dotyczący zmienności anatomicznej budowy bocznej ściany jamy nosowej w obrazach tomografii komputerowej. W dodatku zawarte są materiały międzynarodowej konferencji poświęconej chorobom zatok przynosowych, terminologii, stopniowaniu zaawansowania klinicznego i leczeniu.

Autorami książki są Bogdan Ciszek z Zakładu Anatomii Prawidłowej AM. w Warszawie, Antoni Krzeski, Piotr Chęciński, Anna Galewicz-Zielińska, Agnieszka Jędrusik, Ewa Tomaszewska

z Kliniki Otolaryngologii AM w Warszawie i Marcin Straburzyński ze Studenckiego Koła Naukowego przy tej Klinice.

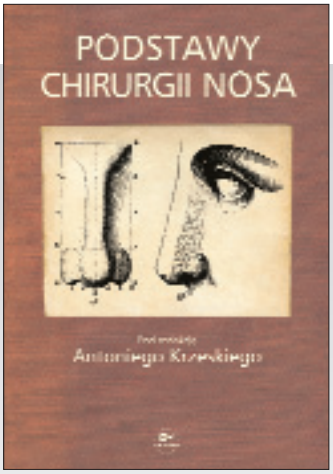

Podstawy chirurgii nosa

Pod redakcją: prof. Antoniego Krzeskiego wyd. Via Medica, Gdańsk 2004 r.

Kolejne dzieło Antoniego Krzeskiego „Podstawy chirurgii nosa" (2004) poświęcone jest współczesnej czynnościowej i estetycznej chirurgii nosa. Jest to pierwszy podręcznik omawiający niezwykle szczegółowo zagadnienia chirurgii nosa, opracowany przez polskiego autora. W 14 rozdziałach zmieściły się tak ważne zagadnienia, jak: terminologia rynochirurgiczna, anatomia nosa, zarys historii chirurgii nosa, a także analityczne spojrzenie na rekonstrukcję przegrody nosa, osteotomię kości nosa, takich anomalii, jak garb nosa i nos siodełkowaty. Zaprezentowano podstawowe dostępy i techniki w chirurgii wierzchołka nosa, technikę rynoplastyki z dostępu zewnętrznego, problemy chirurgii małżowin nosa, bródki, powikłania chirurgii nosa. Ważna jest prezentacja instrumentarium stosowanego w chirurgii nosa.

Autorami poszczególnych rozdziałów są najwybitniejsi światowi znawcy tego zagadnienia: profesorzy Eugene B. Kern z niezwykle prestiżowej Kliniki Mayo w Rochester, M. Eugene Tardy jr., Dean M. Toriumi, dr Ben Bassichs z Uniwersytetu Illnois w Chicago oraz prof. Gilbert J. Nolst Trenité z Uniwersytetu w Amsterdamie, jak również naukowcy z Katedry i Kliniki Otolaryngologii w Warszawie: doc. Janina Biskupska-Więcko, doktorzy: Jarosław Balcerzak, Marta Held-Ziółkowska, Agnieszka Strzembosz, Anna Galewicz-Zielińska, Norbert P. Górski i Iwona Gromek.

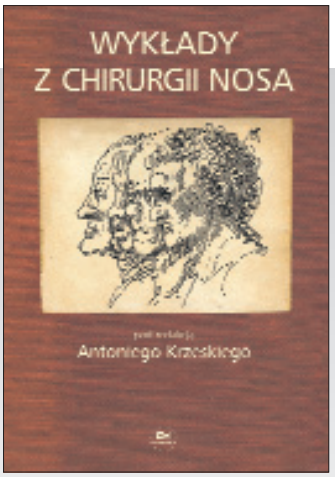

Wykłady chirurgii nosa

Pod redakcją: prof. Antoniego Krzeskiego wyd. Via Medica, Gdańsk 2005 r.

Kontynuacją poprzedniego dzieła jest książka pod red. Antoniego Krzeskiego „Wykłady z chirurgii nosa", która ukazała się rok później (2005). W 18 rozdziałach umieszczono takie zagadnienia, jak m.in.: filozofia i zasady operacji nosa, chirurgia estetyczna nosa i jej aspekty, chirurgia przegrody nosa, rynoplastyka wg Josepha, chirurgia zniekształceń piramidy nosa, chirurgia zapadania się zastawki nosa, przeszczepy w chirurgii nosa, perforacja przegrody nosa, operacje nosa w wieku rozwojowym, chirurgia nosa w wadzie rozszczepowej twarzy, chirurgia nosa w wieku podeszłym, chirurgiczne leczenie nowotworów skóry nosa, rekonstrukcja ubytków tkanek nosa, urazy nosa, rynologiczne aspekty zaburzeń oddychania podczas snu, problemy medyczne i prawne septorynoplastyki.

Dzieło to jest udziałem wspomnianych profesorów Eugene'a B. Kerna, Eugene'a Tardy'ego i Noista Trenité, ale także Rodolphe'a Meyera z Lozanny i Metina Ãnerci z Ankary, Pietro Palmy z Varese oraz doktorów: Davida E. Sherissa z Bufallo, Davida A. Hechta z Chicago, Charlesa Easta i Davida Mcpartlina z Londynu i Asly Pahina ze Stambułu. Z polskich autorów, w porównaniu z poprzednim podręcznikiem, doszli profesorowie Grzegorz Janczewski, Stanisław Bień ze Świętokrzyskiego Centrum Onkologii w Kielcach i Janina Biskupska-Więcko, doktorzy Anna Tuszyńska z warszawskiej Kliniki Otolaryngologii oraz Maria Hortis-Dzierzbicka z Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie.

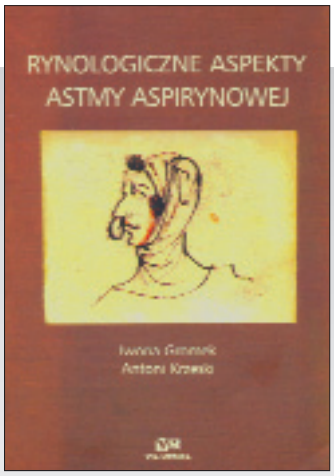

Rynologiczne aspekty astmy aspirynowej

Pod redakcją:
dr Iwony Gromek i prof. Antoniego Krzeskiego
wyd. Via Medica, Gdańsk 2007 r.

Podręcznik „Rynologiczne aspekty astmy aspirynowej" (2007) Iwony Gromek i Antoniego Krzeskiego, autorów mających olbrzymie doświadczenie w tej kwestii, jest pierwszą na świecie monografią opracowaną przez laryngologów, omawiającą postępowanie z chorym z rozpoznanym zespołem nadwrażliwości na niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ). U takich chorych może wystąpić przewlekłe zapalenie zatok przynosowych oraz polipy nosa. Treścią poszczególnych rozdziałów są zagadnienia patomechanizmu nadwrażliwości na aspirynę i inne NLPZ, patomechanizmu przewlekłych zapaleń zatok przynosowych, patomechanizmu astmy oskrzelowej, związku górnych i dolnych dróg oddechowych, zespołu nadwrażliwości na NLPZ. Zanalizowano przebieg i zaawansowanie przewlekłego zapalenia zatok przynosowych i astmy oskrzelowej w zespole nadwrażliwości na NLPZ. Poddano ocenie wyniki leczenia farmakologicznego poprzedzającego endoskopową operację zatok przynosowych w zespole nadwrażliwości na NLPZ, leczenia przewlekłego zapalenia zatok przynosowych w zespole nadwrażliwości na nlpz, określając czynniki determinujące wynik leczenia przewlekłego zapalenia zatok przynosowych. Oceniano także wpływ leczenia przewlekłego zapalenia zatok przynosowych na przebieg astmy oskrzelowej. Określano czynniki determinujące przebieg astmy oskrzelowej po leczeniu przewlekłego zapalenia zatok przynosowych. Opierając się na własnych doświadczeniach, autorzy przedstawili obraz przewlekłego zapalenia zatok przynosowych w zespole nadwrażliwości na NLPZ. Na zakończenie przedstawiają diagnostyczno-leczniczy schemat postępowania rynologicznego u chorych z zespołem nadwrażliwości na NLPZ.

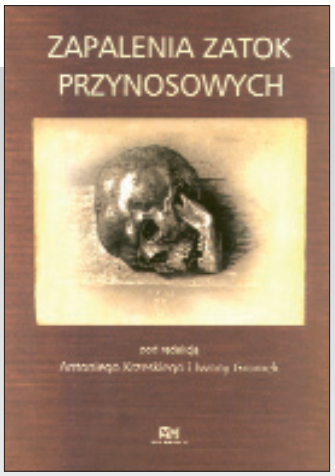

Zapalenia zatok przynosowych

Pod redakcją:
prof. Antoniego Krzeskiego i dr Iwony Gromek
wyd. Via Medica, Gdańsk 2008 r.

Unikatowe jest dzieło pod redakcją Antoniego Krzeskiego i Iwony Gromek „Zapalenia zatok przynosowych" (2008). Jak zwykle w tego rodzaju książkach, przedstawiono anatomię i histopatologię jamy nosowej i zatok przynosowych, dokładną rynologiczną diagnostykę, także obrazową. Wyczerpująco potraktowano problem zawarty w tytule dzieła, podając definicję, klasyfikację zapaleń zatok. Omówiono ostre zapalenie zatok przynosowych. Szeroko zajęto się zagadnieniem zapaleń przewlekłych z patogenezą, postaciami klinicznymi, rolą mikroorganizmów, powikłaniami. Szczegółowo i wnikliwie przedstawiono leczenie zachowawcze i chirurgiczne tych zapaleń. Swoje miejsce znalazły takie zagadnienia, jak: śluzowiak, zapalenia grzybicze, zapalenia zębopochodne, a także polipy nosa i alergie w kontekście zapalenia zatok. Zajęto się także problemami odrębności zapalenia zatok u dzieci. Autorów interesowały stany zaburzeń odporności, zaburzenia ruchomości rzęsek nabłonka oddechowego, współzależność zapaleń górnych i dolnych dróg oddechowych, współistnienia zapalenia zatok oraz zaburzeń węchu, bólów głowy, zapalenia zatok w stanach nadwrażliwości na NLPZ. Osobno omówiono mukowiscydozę, jak również choroby przebiegające z wytwarzaniem ziarniny. Z zagadnień terapeutycznych omówiono płukanie jam nosa oraz niedocenianą powszechnie fizjoterapię. Zagadnieniami tymi zajął się zespół autorów, spośród których obok wspomnianych wymienić należy: Berrylina J. Fergusona z Pittsburgha, Nicka S. Jonesa z Notthingham, Roberta C. Kerna i Josepha R. Raviva z Feinbergu, doktor Glenisa Scadding z Londynu. A z autorów polskich – profesorów: Ewę Bernatowską z Instytutu „Pomnika Centrum Zdrowia Dziecka" w Warszawie, Marka Gołębiow-

skiego, Teresę Goździk-Żołnierkiewicz, Grzegorza Janczewskiego, Andrzeja Radzikowskiego, Bożenę Tarchalską-Kryńską oraz doktorów: Piotra Chęcińskiego, Norberta P. Górskiego, Magdalenę Hamerę-Słynarską, Martę Held-Ziółkowską, Dorotę Kapiszewską-Dzedzej, Witolda Rongiesa, Annę Tuszyńską, Pawła Szwedowicza z Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Urszulę Łopaciuk z Instytutu Kardiologii im. Prymasa Tysiąclecia Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Agnieszkę Strzembosz z Instytutu Fizjologii i Patologii Słuchu w Warszawie, Włodzimierza Doleckiego z Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie.

Nakład dzieła, które wyróżniono nagrodą Ministra Zdrowia w 2009 r., został wyczerpany w ciągu pierwszego roku od wydania.

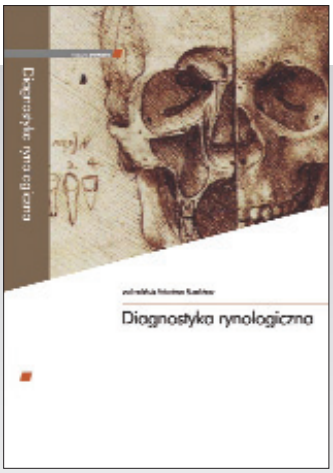

Diagnostyka rynologiczna

Pod redakcją: prof. Antoniego Krzeskiego
wyd. Medycyna Praktyczna, Kraków 2009 r.

Podręcznik pod redakcją Antoniego Krzeskiego „Diagnostyka rynologiczna" (2009) zgromadził jako współautorów poszczególnych rozdziałów zespół polskich ekspertów z dziedzin pokrewnych rynologii. Jakże ważna jest zawsze rozmowa z pacjentem. Jakże ważne jest zrozumienie objawów. Tym problemom poświęcono osobne rozdziały. Wnikliwie opracowano badanie fizykalne nosa zewnętrznego, badanie endoskopowe jam nosa i jamy nosowo-gardłowej, obiektywne metody oceny drożności nosa. Szczegółowo zaznajomiono czytelnika z diagnostyką zaburzeń węchu, diagnostyką histologiczną, cytologiczną, mikrobiologiczną, diagnostyką radiologiczną, diagnostyką alergologiczną, diagnostyką zaburzeń ruchomości rzęsek nabłonka, diagnostyką zaburzeń immunologicznych, diagnostyką chrapania i zaburzeń oddychania, nadwrażliwości na NLPZ. Zaznajomiono także z diagnostyką rynologiczną w pediatrii. Zwrócono uwagę na ważny pomiar stężenia tlenku azotu w chorobach nosa. W zakończeniu – na zagadnienie dokumentacji rynologicznej. Autorami poszczególnych rozdziałów są oprócz prof. Krzeskiego: profesorzy Nick Jones z Notthingham, Ewa Bernatowska z Instytutu „Pomnika Centrum Zdrowia Dziecka" w Warszawie, Wojciech Golusiński z Wielkopolskiego Centrum Onkologii w Poznania, Jerzy Kruszewski z Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie, Bożena Tarchalska-Kryńska, Marek Kulus, Ryszard Pacho z Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Jan Zieliński z Instytutu Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie, Lucyna Mastalerz, Andrzej Szczeklik z Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Maciej Misiołek, Dariusz Ziora ze Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, docenci: Małgorzata Bulanda z Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Robert Pływaczewski z Instytutu Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie, Bożena Skotnicka z Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, doktorzy: Eliza Brożek-Mądry, Katarzyna Grzela, Anna Tuszyńska, Tomasz Gotlib, Marcin Straburzyński z Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Artur Drzewiecki z Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Iwona Gromek z Indywidualnej Praktyki Laryngologicznej w Warszawie, Paweł Trzeciak z Wielkopolskiego Centrum Onkologii w Poznaniu.

Podręcznik ten stał się kompendium wiedzy na temat współczesnego prowadzenia diagnostyki rynologicznej, która w rzeczy samej jest interdyscyplinarnym problemem.

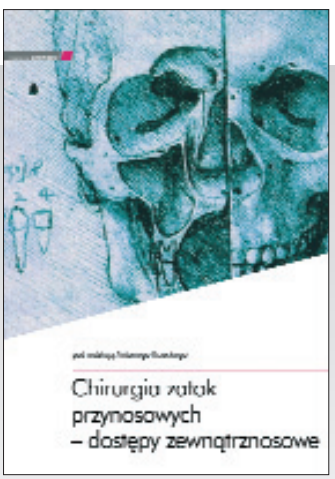

Chirurgia zatok przynosowych – dostępy zewnątrznosowe

Pod redakcją: prof. Antoniego Krzeskiego
wyd. Medycyna Praktyczna, Kraków 2011 r.

Podręcznik „Chirurgia zatok przynosowych – dostępy zewnątrznosowe" (2011) pod redakcją Antoniego Krzeskiego, dzieło zbiorowe napisane przez wybitnych polskich rynochirurgów, zawie-

ra opis technik operacyjnych mających zastosowanie w odniesieniu do leczenia chorób zatok przynosowych. Na łamach podręcznika znalazły się rozdziały ukazujące arkana operacji zatok przynosowych, a więc zatok szczękowych, zatok sitowych, zatoki czołowej i zatoki klinowej. Osobne rozdziały stanowią analizy: cięcia chirurgicznego w zewnątrznosowych dostępach operacyjnych do zatok przynosowych oraz dostępów chirurgicznych do masywu szczękowo-sitowego. Swoje miejsce na stronicach tej ciekawej książki znalazła resekcja szczęki. Autorami rozdziałów są oprócz prof. Krzeskiego, profesorzy Stanisław Bień z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wojciech Golusiński z Wielkopolskiego Centrum Onkologii i Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Grzegorz Janczewski, Ewa Osuch-Wójcikiewicz z Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Dariusz Jurkiewicz z Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie, Maciej Misiołek ze Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, Czesław Stankiewicz z Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, doktor Zbigniew Świerczyński ze Szpitala Chirurgii Małoinwazyjnej i Rekonstrukcyjnej w Bielsku-Białej.

Znacznym walorem jest aspekt praktyczny i edukacyjny poszczególnych rozdziałów książki.

Chirurgia zatok przynosowych – dostępy wewnątrznosowe

Pod redakcją: prof. Antoniego Krzeskiego wyd. Medycyna Praktyczna, Kraków 2014 r.

Ostatni, dziewiąty podręcznik pod redakcją Antoniego Krzeskiego „Chirurgia zatok przynosowych – dostępy wewnątrznosowe" (2014) zawiera wewnątrznosowe (endoskopowe) techniki operacyjne przeprowadzane w obrębie jam nosa i zatok przynosowych. Pierwsze rozdziały tego nowoczesnego podręcznika zaznajamiają czytelnika z anatomią tego odcinka otorynolaryngologii oraz postępowaniem przedoperacyjnym w operacjach z dostępu wewnątrznosowego. Metodycznie opracowano dalsze rozdziały książki o operacjach zatok szczękowych, sitowych, czołowej i klinowej, resekcję wyrostka haczykowatego, małżowin nosowych, przegrody nosa, płynotoku nosowego z dostępu wewnątrznosowego, odrębności tych operacji u dzieci. Opracowano postępowanie pooperacyjne w chirurgii tego typu. Przestrzegano przed powikłaniami. Osobne rozdziały traktowały o chirurgii oczodołu, szczególnie przyśrodkowej ściany oczodołu, chirurgii dróg łzowych z dostępu wewnątrznosowego. Balonoplastyka ujść zatok przynosowych, wewnątrznosowy dostęp do tętnicy klinowo-podniebiennej, nawigacja stereotaktyczna, mikronóż rotujący, problem uszypułowanych płatów stosowanych w chirurgii rekonstrukcyjnej podstawy czaszki – to zagadnienia poruszane także w tym dziele. Zamyka je Europejski raport dotyczący mianownictwa anatomicznego jam nosa i zatok przynosowych autorstwa najwybitniejszych europejskich autorytetów w tej dziedzinie.

Autorami poszczególnych rozdziałów książki są oprócz prof. Krzeskiego, prof. Paweł Stręk z Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, doc. Andrzej Sieśkiewicz z Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, doktorzy: Eliza Brożek-Mądry, Karolina Dżaman, Mirosław Szczepański, Magdalena Tomaszewska z Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Kornel Szczygielski z Wojskowego Instytutu Medycznego z Warszawy, Krzysztof Dalke z Regionalnego Szpitala Specjalistycznego w Grudziądzu, Iwona Gromek, Ewa Tomaszewska, Anna Tuszyńska z Indywidualnej Praktyki Lekarskiej z Warszawy, Józef Mierzwiński z Wojewódzkiego Szpitala Dziecięcego z Bydgoszczy, Paweł Poppe z Centrum Laryngologii SinusMedical z Warszawy, Agnieszka Strzembosz ze Szpitala Medicover w Warszawie, Aleksander Zwierz ze Szpitala Uniwersyteckiego nr 2 w Bydgoszczy. Jest to książka o walorach wybitnie praktycznych, mająca niezwykły walor edukacyjny.

Współautorami wszystkich wymienionych książek są wybitni rynolodzy z całego świata, w tym także specjaliści polscy, w znacznej większości wychowankowie profesora Antoniego Krzeskiego.

Nie wiem, czy Antoni Krzeski czytał kiedyś artykuł „O potrzebach naszego piśmiennictwa lekarskiego", zamieszczony w „Przeglądzie Lekarskim" w 1913 r. Jan Szmurło pisał w nim: „(...) *większość ludzi wysokiej wiedzy nie pozostawia po sobie na polu piśmiennictwa lekarskiego wybitniejszych śladów*...". On pozostawia. I to wyraźnie.

O FENOMENIE MAGAZYNU OTORYNOLARYNGOLOGICZNEGO

prof. zw. dr hab. n. med. Andrzej Kierzek

OTORHINOLARYNGOLOGICAL MAGAZINE'S PHENOMENON

(Mag. ORL, 2018, 68, XVII, 141–144)

Key words:
history of Polish otorhinolaryngology, history of Polish medical periodicals

Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Otorynolaryngologów – Chirurgów Głowy i Szyi
Przewodniczący: prof. Andrzej Kierzek

„Magazyn Otorynolaryngologiczny", kwartalnik poświęcony chorobom uszu, nosa, gardła, krtani i pogranicza, jest jednym z pięciu czasopism wydawanych na polskim rynku, w których są omawiane zagadnienia związane z chorobami wymienionych narządów. Pozostałe czasopisma to: „Otolaryngologia Polska" – organ PTORL-ChGiS, „Polski Przegląd Otolaryngologiczny", „Otorynolaryngologia. Przegląd Kliniczny" oraz „Nowa Audiofonologia", które publikują wyniki naszych badań i doświadczeń klinicznych, promując polską otorynolaryngologię na obu półkulach. Redakcja „Magazynu ORL" przyjęła od samego początku całkowicie odmiennie założenia, a mianowicie postawiła na praktyczne aspekty wiedzy i pragmatyczny sposób jej przedstawiania. Pomysł na taką formułę kwartalnika stworzył przed laty prof. Antoni Krzeski, który po sukcesie jego książki „Choroby nosa i zatok przynosowych" (wyprzedane trzy kolejne wydania), przymierzał się do opracowania nowego podręcznika z laryngologii. Czysta kalkulacja wykazywała, że proces tworzenia i wydawania podręcznika jest niezmiernie praco- i czasochłonny, albowiem zajmuje około trzech lat, a i tak w chwili jego druku zauważalny odsetek wiadomości jest już nieaktualny. Nie bez znaczenia pozostawała obserwacja, że książki żyją stosunkowo krótko w myśl reguły, że wiedza medyczna w ciągu 10 lat staje się w 50% nieaktualna. Stąd też „Magazyn ORL" w założeniu miał być i jest do dziś podręcznikiem/książką drukowaną w odcinkach, w której są publikowane wyłącznie artykuły poglądowe, tak jak rozdziały w książkach, przedstawiające najaktualniejszą wiedzę z zakresu laryngologii.

„Magazyn ORL" dociera bezpłatnie cztery razy w roku do około 2,5 tysiąca czytelników: do specjalistów otorynolaryngologów, do specjalizujących się, a także do lekarzy innych, pokrewnych otorynolaryngologii specjalności, i jest ciekawą, unikatową platformą komunikacji, za pomocą której są rozwiewane częste w naszym niełatwym zawodzie wątpliwości i dylematy. Większość publikowanych prac poglądowych, niezwykle dopracowanych, opartych na aktualnej światowej literaturze medycznej, jest przygotowy-

wana bezpośrednio przez kompetentnych ekspertów z omawianego zakresu bądź też pod ich ścisłym nadzorem.

Niewątpliwie wielkie *novum*, zdecydowanie odróżniające „Magazyn ORL" od pozostałych periodyków laryngologicznych, stanowią prace historyczne publikowane w dziale „Tworzyli polską laryngologię". Pozwalają one poznać postacie wybitnych polskich laryngologów, którzy budowali naszą specjalność – ich dokonania, twórczość i osobowość. Przypominani są nie tylko dziewiętnasto- i dwudziestowieczni pionierzy laryngologii polskiej, ale także współcześni, którzy odeszli w ostatnich latach. W ten sposób „Magazyn ORL" daje świadectwo, że jesteśmy ogniwami niezwykle spójnego łańcucha tradycji polskiej otolaryngologii. Do chwili obecnej na łamach Magazynu zostały przedstawiono sylwetki 62 wybitnych osobowości polskiej laryngologii:

Aleksander Baurowicz, Janina Biskupska-Więcko, Zbigniew Bochenek, Otton, Józef Borsuk, Edmund Tadeusz Ceypek, Irena Cichocka-Szumilin, Alexandros Coyas, Henryk Czarnecki, Jan Danielewicz, Antoni Dobrzański, Feliks Erbrich, Tadeusz Gerwel, Tatiana Gierek, Maria Góralówna, Wiktor Franciszek Hassmann, Teodor Heiman, Teodor Heryng, Grzegorz Janczewski, Antoni Stanisław Jurasz, Stanisław Witold Kmita, Ewa Kossowska, Jan Kuś, Alfred Stefan Laskiewicz, Henryk Lewinowicz-Wojnarowski, Jan Małecki, Aleksandra Mitrinowicz-Modrzejewska, Bogusław Moszyński, Erwin Mozolewski, Franciszek Nowotny, Przemysław Odrowąż Pieniążek, Eugeniusz Olszewski, Władysław Ołtuszewski, Zdzisław Franciszek Pędziwiatr, Jan Pietruski, Aleksander Władysław Radzimiński, Jan Sędziak, Czesław Sielużycki, Smaldone, Alfred Marcin Sokołowski, Stefan Adam Sokołowski, Zbigniew Sonnenberg, Andrzej Szczeklik, Jan Szmurło, Jerzy Szpunar, Jan Szymański, Kazimierz Szymczyk, Bronisław Taczanowski, Józef Taniewski, Tadeusz Wąsowski, Zofia Witwicka, Stanisław Zabłocki, Aleksander Zakrzewski, Teofil Zalewski, Edward Zawisza, Eugeniusz Ziętek, Dionizy Zuberbier, Aleksander Żebrowski.

„Magazyn ORL" ukazuje się nieprzerwanie od 2002 r., a od 2011 r. jest punktowany w KBN. Od początku do dzisiaj jest wydawany pod redakcją prof. Antoniego Krzeskiego, który zainicjował jego powstanie i konsekwentnie dba, aby kolejne zeszyty prezentowały właściwy poziom i ukazywały się bez opóźnień. Na przestrzeni 16 lat do rąk czytelników trafiło 67 numerów regularnych, 25 wydań specjalnych, 10 suplementów oraz 39 dodatków „Syllabus rynologiczny".

Prof. Antoni Krzeski jako redaktor naczelny zaprasza do współpracy osoby cieszące się autorytetem w danej dziedzinie. Naukowcy i lekarze praktycy z ponad 60 polskich klinik, instytutów, zakładów, oddziałów specjalistycznych, które autor niniejszego doniesienia prezentuje poniżej, opublikowało w „Magazynie ORL" bez mała 200 naukowych publikacji:

- Katedra i Klinika Otolaryngologii UM w Białymstoku
- Klinika Otolaryngologii Dziecięcej UM w Białymstoku
- Klinika Pediatrii i Zaburzeń Rozwoju Dzieci i Młodzieży UM w Białymstoku
- Klinika Neurochirurgii UM w Białymstoku
- Katedra i Klinika Otolaryngologii Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Bydgoszczy
- Oddział Otolaryngologii Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Częstochowie
- Katedra i Klinika Chorób Uszu, Nosa, Gardła i Krtani UM w Gdańsku
- Katedra i Oddział Kliniczny Laryngologii w Zabrzu Śląskiego Uniwersytetu Medycznego (ŚUM) w Katowicach
- Katedra i Klinika Laryngologii Wydziału Lekarskiego w Katowicach ŚUM w Katowicach
- Klinika Anestezjologii i Intensywnej Terapii Katedry Anestezjologii, Intensywnej Terapii i Medycyny Ratunkowej w Zabrzu ŚUM w Katowicach
- Katedra i Zakład Ogólnej Biologii Lekarskiej w Zabrzu ŚUM w Katowicach
- Dział Otolaryngologii Chirurgii Głowy i Szyi Świętokrzyskiego Centrum Onkologii w Kielcach
- Klinika i Katedra Otolaryngologii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego (CM UJ) w Krakowie
- II Katedra Chirurgii Ogólnej CM UJ
- Klinika Neurologii Instytutu Neurologii CM UJ
- Klinika Pulmonologii II Katedry Chorób Wewnętrznych CM UJ w Krakowie
- Zakład Farmakologii Klinicznej Katedry Farmakologii CM UJ w Krakowie
- Oddział Otolaryngologii Okręgowego Szpitala Kolejowego w Krakowie
- Oddział Otolaryngologii Szpital Specjalistycznego im. L. Rydygiera w Krakowie
- Oddział Neurologiczny Szpitala Specjalistycznego im. Stefana Żeromskiego w Krakowie
- Uniwersytecki Ośrodek Monitorowania i Badania Niepożądanych Działań Leków w Krakowie
- Oddział Kliniczny Leczenia Bólu, Opieki i Farmakologii Klinicznej Szpitala Uniwersyteckiego w Krakowie

– Szpital Zakonu Bonifratrów im. św. Jana Grandego w Krakowie
– Katedra i Klinika Otolaryngologii i Onkologii Laryngologicznej Akademii Medycznej (AM) w Lublinie
– Katedra i Zakład Mikrobiologii Lekarskiej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie
– Zakład Radiologii Zabiegowej i Neuroradiologii AM w Lublinie
– Zakład Wirusologii i Immunologii Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie
– Klinika Otolaryngologii i Onkologii Laryngologicznej II Katedry Otolaryngologii Uniwersytetu Medycznego (UM) w Łodzi
– Klinika Otolaryngologii Audiologii i Foniatrii Dziecięcej UM w Łodzi
– Klinika Gruźlicy i Chorób Płuc Instytutu Medycyny Wewnętrznej UM w Łodzi
– Zakład Chemii i Biochemii Klinicznej UM w Łodzi
– Klinika Chorób Zawodowych i Toksykologii, Ośrodek Alergii Zawodowej i Zdrowia Środowiskowego Instytutu Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi
– Klinika Otorynolaryngologii, Chorób Głowy i Szyi Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w Olsztynie
– Klinika Neurochirurgii Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w Olsztynie
– Katedra i Klinika Foniatrii i Audiologii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
– Katedra i Zakład Patologii i Profilaktyki Nowotworów Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu
– Katedra i Klinika Otolaryngologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (WUM)
– Klinika Otorynolaryngologii Wydziału Lekarsko-Dentystycznego WUM
– Klinika Otolaryngologii Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie
– Klinika Otolaryngologii Centralnego Szpitala Klinicznego MSWiA w Warszawie
– Klinika Otolaryngologii Dziecięcej WUM
– Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych Pneumonologii i Alergologii WUM
– Klinika Pneumonologii i Alergologii Wieku Dziecięcego WUM
– Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
– Klinika Medycyny Rodzinnej, Chorób Wewnętrznych i Metabolicznych z Pododdziałem Nefrologicznym WUM
– Katedra i Zakład Medycyny Rodzinnej z Oddziałem Klinicznym Medycyny Rodzinnej, Chorób Wewnętrznych i Metabolicznych WUM
– Katedra Protetyki Stomatologicznej WUM
– Zakład Diagnostyki Obrazowej II Wydziału Lekarskiego WUM
– Zakład Immunologii Centrum Biostruktury WUM
– Zakład Anatomii Prawidłowej WUM
– Katedra i Zakład Farmakologii Doświadczalnej i Klinicznej WUM w Warszawie
– Katedra i Zakład Biochemii i Chemii Klinicznej WUM
– Zakład Profilaktyki Zagrożeń Środowiskowych Wydziału Nauki o Zdrowiu WUM
– Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu w Warszawie
– Oddział Otolaryngologiczny Szpitala Dziecięcego SZPZOZ w Warszawie
– Oddział Otolaryngologii Międzyleskiego Szpitala Specjalistycznego
– Klinika Nowotworów Głowy i Szyi Centrum Onkologii – Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie
– Klinika Nowotworów Piersi i Chirurgii Rekonstrukcyjnej Centrum Onkologii – Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie
– Klinika Immunologii Instytutu „Pomnika Centrum Zdrowia Dziecka" w Warszawie
– Klinika Otolaryngologii, Chirurgii Głowy i Szyi Uniwersytetu Medycznego (UM) im. Piastów Śląskich we Wrocławiu
– Zakład Klinicznych Podstaw Fizjoterapii Katedry Fizjoterapii UM we Wrocławiu.

Następujący naukowcy byli autorami co najmniej trzech publikacji:

Eliza Brożek-Mądry, Mieczysław Chmielik, Małgorzata Dębska, Anna Domeracka-Kołodziej, Wiesław Gołąbek, Norbert P. Górski, Iwona Gromek, Danuta Gryczyńska, Magdalena Hamera, Patryk Hartwich, Elżbieta Hassmann-Poznańska, Marta Held-Ziółkowska, Grzegorz Janczewski, Andrzej Kawecki, Krzysztof Kochanek, Antoni Krzeski, Wojciech Kukwa, Magdalena Lachowska, Tomasz Łysoń, Barbara Maniecka-Aleksandrowicz, Zenon Mariak, Maciej Misiołek, Grzegorz Namysłowski, Kazimierz Niemczyk, Jurek Olszewski, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Marek Postuła, Marek Rogowski, Andrzej Sieśkiewicz, Czesław Stankiewicz, Paweł Stręk, Bożena Tarchalska-Kryńska, Małgorzata Tomaszewska, Martyna Waniewska-Łęczycka, Stanisław Zabłocki, Andrzej Kierzek.

Poza tym w „Magazynie ORL" publikowali renomowani autorzy z zagranicy:

– prof. Egbert H. Huizing, dr John A.M. de Groot – Department of Otorhinolaryngology University Hospital, Utrecht

– Martin Bailey BSc FRCS – Department of Paediatric Otolaryngology, Great Ormond Street Hospital for Children, Londyn
– prof. Marc Remacle, prof. Georges Lawson – Oto-Rhino-Laryngologie et Chirurgie cervico-faciale, Université catholique de Louvain, Mont-Godinne
– prof. Antoine Giovanni – Oto-Rhino--Laryngologie et Chirurgie cervico-faciale, Hôpital Universitaire La Timone, Marsylia
– dr Hans Edmund Eckel – Department of Oto-Rhino-Laryngology, Klagenfurt General Hospital, Klagenfurt
– dr Wolfgang Raunik – Department of Radiation Oncology, Klagenfurt General Hospital, Klagenfurt
– dr Johann Georg Klocker – 1st Department of Internal Medicine, Klagenfurt General Hospital, Klagenfurt
– dr Ursula Schroeder, dr Jens Peter Klussmann, dr Claus Wittekind – Department of Oto-Rhino-Laryngology, University of Cologne
– dr Markus Jungehuelsing – Department of Oto-Rhino-Laryngology, Ernst von Bergmann Hospital, Poczdam
– dr James N. Palmer – Division of Rhinology, Department of ORL–HNS, University of Pennsylvania
– dr Barbara Leśniewicz – Central Manchester and Manchester Children's University Hospitals
– prof. Benoît Lengelé – Département D'anatomie Expérimentale Université catholique de Louvain
– Siew Yoong Hwang – Department of Otolaryngology, McGill University, Montreal, Québec
– Dory D. Durr – Department of Otolaryngology, Hôpital Anna-Laberge, Chateauguay, Québec
– Martin Desrosiers – Department of Otolaryngology – Head and Neck Surgery, McGill University, Montreal, Quebec
– dr Tadeusz Rohozinski – otolaryngolog, Ottawa
– dr med. Violette Kvedariene, prof. Bernard Arnoux – Hôpital Arnaud de Ville-neuve, Montpellier
– dr Bernard Ars – Belgia
– dr Tania Sih – Medical School, University of São Paulo, Brazylia
– Cuneyt M. Alper – Children's Hospital of Pittsburgh of UPMC, Department of Otolaryngology University of Pittsburgh School of Medicine.

W „Magazynie ORL" zamieszczano także przedruki z innych czasopism, m.in. z „ENT News", „Rhinology", „HNO".

Autor niniejszego doniesienia specjalizujący się w otorynolaryngologii, robiący specjalizację z zakresu otorynolaryngologii w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku, w czasach, kiedy nie było żadnego polskiego podręcznika chirurgii otolaryngologicznej oraz żadnych tłumaczeń takich podręczników zagranicznych, kiedy wiedzę zdobywało się za pomocą mozolnego tłumaczenia rozdziałów z otorynolaryngologicznej literatury, głównie anglosaskiej lub niemieckiej, z wielką satysfakcją czytałby wtedy taki „Magazyn ORL".

WIECZORY AUTORSKIE PROFESORA ANTONIEGO KRZESKIEGO

dr med. Eliza Brożek-Mądry

Sobotni wieczór. Przygotowania trwały cały rok – miejsce, artyści, program, dobre jedzenie etc. Role rozdane, uroczystość czas zacząć. Dwie części – oficjalna i nieoficjalna. Czy wszystko pójdzie zgodnie z planem? Przybyli wszyscy… czas zacząć…

Profesor Krzeski o swoich wieczorach zwykł mawiać – *ma być tak jak u cioci na imieninach* (uśmiech) i wspomina początki:

Zaczęło się niewinnie. Był rok 2004. Miało odbyć się spotkanie z okazji wydania podręcznika z rynologii uświetnione programem artystycznym, do którego zaproszeni zostali ludzie mi życzliwi: Zofia Kucówna, Ewa Woydyłło-Osiatyńska oraz Wiktor Osiatyński. Zgodnie z moim refleksyjnym usposobieniem wybraliśmy do czytania wiersze ks. Jana Twardowskiego, a ja, będąc pod wypływem interpretacji utworów Bacha na wiolonczelę przez Yo-Yo Ma, zaprosiłem prof. Tomasza Strahla do upiększenia naszych recytacji. Jako recytatorów zaprosiliśmy zaprzyjaźnionych profesorów laryngologii – moderatorów sesji naukowych zorganizowanej przy tej okazji konferencji. I okazało się, że była to mieszanka wybuchowa. Piorunujący efekt oraz absolutny aplauz publiczności. Wydarzyło się coś pięknego, czego nikt się nie spodziewał. I taki niespodziewany sukces za pierwszym razem oraz nasze usatysfakcjonowane ego sprawiły, że postanowiliśmy powtórzyć taki wieczór w kolejnym roku, i tak to pozostało do dzisiaj.

Pani dr Ewa Woydyłło-Osiatyńska z ogromnym sentymentem opisuje lata pracy przy wspólnych wieczorach:

Coroczne „wieczory rynologiczne" profesora Krzeskiego są niewątpliwym odzwierciedleniem Jego osobistej wrażliwości na artyzm i piękno. W sposób wyjątkowy umie je łączyć z poważnymi sprawami zawodowymi i kontaktami profesjonalnymi. To nadzwyczajny dar.

Również przygotowania do corocznych spotkań specjalnego programu artystycznego z udziałem sporej grupy osób wymagały nie tylko wyobraźni i inwencji twórczej, ale prawdziwie menedżerskich talentów. Podziwu godne!

Profesor zresztą nie tylko wspaniale organizował i reżyserował występy poetycko-muzyczne, lecz sam bywał filarem i „gwoździem programu".

Oboje z moim mężem, Wiktorem Osiatyńskim, byliśmy zaszczyceni i szczęśliwi, że mogliśmy brać udział w dziesięciu takich galowych uroczystościach. I zawsze towarzyszyło nam jednocześnie wzruszenie, rozbawienie i poczucie wielkiej przyjaźni, jakie za sprawą muzyki i poezji udzielało się całej sali.

Zofia Kucówna, która przez 10 lat koordynowała artystyczne przygotowania do wieczoru profesora, zapytana o współpracę z profesorem uśmiecha się i mówi:

Antek, profesor Krzeski, pamiętam jak przychodził do mnie po całym dniu pracy. Gdy wchodził, pytałam, czego się napije, kawy czy herbaty, a on zdejmując płaszcz, mówił stanowczo – nic! Siadamy do pracy. I pracowaliśmy nad tekstami – ku mojemu zadowoleniu powtarzał swoje kwestie z ogromnym zaangażowaniem…

Wieczory autorskie profesora Antoniego Krzeskiego są poświęcone ważnym wydarzeniom w Jego pracy, do których przede wszystkim zalicza się wieloletnie już organizowanie RhinoForum oraz pisanie książek. Są one także wyjątkową okazją do złożenia podziękowań ludziom zaangażowanym w pracę nad RhinoForum jak i współautorom książek i, co nie mniej ważne, okazją do wspólnej zabawy.

W dalszej części znajdą Państwo przypomnienie wszystkich wieczorów profesora Krzeskiego, odzwierciedlających jego fascynacje muzyczne i literackie.

Prof. Antoni Krzeski – 2004 rok

Klinika Otorynolaryngologii
Wydział Lekarsko-Dentystyczny WUM

Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński – prowadzący kolejne wieczory – 2013 rok

Prof. Ewa Osuch-Wójcikiewicz w roli recytatora – 2006 rok

Prof. Grzegorz Janczewski w roli recytatora – 2006 rok

I Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
z okazji wydania podręcznika
„PODSTAWY CHIRURGII NOSA"
4.12.2004 r. o godz. 20:00
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

- Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
- Prof. Antoni Krzeski: przedstawienie współautorów podręcznika i wręczenie im podziękowań.
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
- Wiersze ks. J. Twardowskiego czytali: Zofia Kucówna, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Dariusz Jurkiewicz, Antoni Krzeski.
- Ilustracja muzyczna: J.S. Bach – fragmenty *suit* na wiolonczelę solo w wykonaniu Tomasza Strahla.

II Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
z okazji wydania podręcznika
„WYKŁADY Z CHIRURGII NOSA"
3.12.2005 r. o godz. 20:00
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

- Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
- Prof. Antoni Krzeski: przedstawienie współautorów podręcznika i wręczenie im podziękowań.
- Wręczenie godności Artifex Rhinologiae Polonicae: prof. Gilbert J.N. Trenité (Holandia).
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
- Fragmenty „Pana Tadeusza" Adama Mickiewicza czytali: Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Grzegorz Janczewski, Jerzy Kruszewski, Antoni Krzeski.
- Ilustracja muzyczna: F. Chopin – *Trio g-moll op. 8* w wykonaniu: Konstantego Andrzeja Kulki – skrzypce, Krzysztofa Jabłońskiego – fortepian, Tomasza Strahla – wiolonczela.

III Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
z okazji 10 -lecia magazynu
„PROBLEMY LARYNGOLOGICZNE W CODZIENNEJ PRAKTYCE"
2.12.2006 r. o godz. 19:30
Klub M25 w Warszawie

Program Wieczoru:

- Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
- Prof. Antoni Krzeski: przedstawienie zespołu wydawniczego i redakcyjnego magazynu.
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae

– Limeryki Wisławy Szymborskiej czytali: Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Grzegorz Janczewski, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Antoni Krzeski.
– Ilustracja muzyczna: utwory W.A. Mozarta w wykonaniu: Jakuba Jakowicza – skrzypce, Tomasza Strahla – wiolonczela, Edwarda Wolanina – fortepian.
– Wieczór klubowy przy muzyce techno prowadzili: Neil Landstrumm i Tobias Schmidt jako SES-Sugar Experiment Station.

IV Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
„Z TANGIEM W TLE"
1.12.2007 r. godz. 20:00
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

– Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
– Wręczenie godności Artifex Rhinologiae Polonicae: prof. Benoît Lengelé (Belgia), dr John F. Pallanch (USA).
– Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
– Ulubione fragmenty poezji i prozy czytali: Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Ewa Woydyłło-Osiatyńska, Grzegorz Janczewski, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Wiktor Osiatyński, Antoni Krzeski.
– Ilustracja muzyczna: Tango „w tle" w wykonaniu zespołu Milonga Baltica.
– Pokaz i lekcja tanga.

V Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
z okazji wydania podręcznika
„**ZAPALENIA ZATOK PRZYNOSOWYCH**"
6.12.2008 r. godz. 20:00
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

– Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
– Prof. Antoni Krzeski: przedstawienie współautorów podręcznika i wręczenie im podziękowań.
– Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
– Recytacje ulubionych wierszy: Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Grzegorz Janczewski, Antoni Krzeski, Kazimierz Niemczyk.
– Ilustracja muzyczna: *Poezja polska w pieśniach* Mieczysława Karłowicza w wykonaniu Eweliny Sielska-Badurek – sopran, Kyeong-Yeon Seo – fortepian.
– Muzyka w tle w wykonaniu Nowak Band.

Prof. Wojciech Golusiński w roli recytatora – 2006 rok

Prof. Stanisław Bień w roli recytatora – 2006 rok

Dr Iwona Gromek, prof. Antoni Krzeski, prof. John F. Pallach i dr Anna Tuszyńska – 2010 rok

Pani Elżbieta Penderecka
gość honorowy wieczoru, który był dedykowany prof. Krzysztofowi Pendereckiemu – 2011 rok

Prof. Maria Siemionow
otrzymuje z rąk prof. Antoniego Krzeskiego godność Artifex Rhinologiae Polonicae – 2011 rok

Prof. Ewa Łętowska
gość honorowy wieczoru w rozmowie z prof. Wiktorem Osiatyńskim – 2012 rok

VI Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
z okazji wydania podręcznika
„DIAGNOSTYKA RYNOLOGICZNA"
28.11.2009 r. godz. 20:00
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

- Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
- Prof. Antoni Krzeski: przedstawienie współautorów podręcznika i wręczenie im podziękowań.
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
- Wiersze Czesława Miłosza czytali: Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Antoni Krzeski, Wiktor Osiatyński.
- Ilustracja muzyczna w wykonaniu Filipa Siejki – skrzypce elektryczne.

VII Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
z okazji wydania podręcznika
„CHIRURGIA ZATOK PRZYNOSOWYCH – DOSTĘPY ZEWNĄTRZNOSOWE"
4.12.2010 r. o godz. 19:30
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

- Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
- Prof. Antoni Krzeski: przedstawienie współautośrów podręcznika i wręczenie im podziękowań.
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
- Poezję i prozę Cypriana Kamila Norwida czytali: Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Antoni Krzeski.
- Ilustracja muzyczna: F. Chopin – *Sonata wiolonczelowa (cz. 2 i 3)*, C. Saint Saëns – *Łabędź*, E.W. Elgar – *Salut d'amour* w wykonaniu: Anna Marchwińska – fortepian, Tomasz Strahl – wiolonczela.
- Pieśni F. Chopina w wykonaniu: Eway Podleś (contralto) – śpiew, Anny Marchwińskiej – fortepian.

VIII Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
dedykowany
prof. KRZYSZTOFOWI PENDERECKIEMU
3.12.2011 r. o godz. 19:30
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

- Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
- Wręczenie godności Artifex Rhinologiae Polonicae: prof. Maria Siemionow.
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae

– Poezję polską w wyborze Krzysztofa Pendereckiego do utworu *Powiało na mnie morze snów... Pieśni zadumy i nostalgii* czytali:
Zofia Kucówna, Elżbieta Penderecka, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Antoni Krzeski.
– Ilustracja muzyczna: Krzysztof Penderecki – *Violoncello totale* na wiolonczelę solo (2011), w wykonaniu: Bartosza Koziaka (wiolonczela), J. Haydn *Kwartet smyczkowy d-moll „Kwintowy" op. 76 nr 2, cz. IV Finale, Vivace assai,* W.A. Mozart, *Kwartet smyczkowy G-dur KV 387 cz. I Allegro*, Krzysztofa Pendereckiego *III kwartet smyczkowy* (2008), w wykonaniu: Meccore String Quartet.

IX Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
Gość honorowy – prof. EWA ŁĘTOWSKA
8.12.2012 r. o godz. 20:00
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

– Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
– Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
– Rozmowa prof. Wiktora Osiatyńskiego z prof. Ewą Łętowską na temat prawa i społeczeństwa obywatelskiego.

– Wybrane wiersze poetów polskich czytali:
Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Antoni Krzeski.
– Ilustracja muzyczna: S. Rachmaninow *Sonata g-moll, op. 19* (1901), w wykonaniu: Krzysztofa Jabłońskiego – fortepian, Tomasza Strahla– wiolonczela.

X Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
Gość honorowy – prof. JERZY BRALCZYK
7.12.2013 r. godz. 20:00
„Fabryka Trzciny" w Warszawie

Program Wieczoru:

– Słowo wprowadzające: Ewa Woydyłło-Osiatyńska i Wiktor Osiatyński.
– Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
– Rozmowa prof. Wiktora Osiatyńskiego z prof. Jerzym Bralczykiem nt. *Czy język nauki musi być niezrozumiały*?

– Wybrane fragmenty „Kwiatów polskich" Juliana Tuwima czytali:
Zofia Kucówna, Ewa Osuch-Wójcikiewicz, Stanisław Bień, Wojciech Golusiński, Antoni Krzeski.
– Ilustracja muzyczna: I. Strawiński *Święto wiosny* w wykonaniu: Marka Tomaszewskiego – fortepian.

Prof. JerzyBralczyk
gość honorowy wieczoru w rozmowie
z prof. Wiktorem Osiatyńskim – 2013 rok

Pani Zofia Kucówna
koordynator artystyczny wieczorów autorskich podczas recytacji – 2013 rok

Dr Eliza Brożek-Mądry
prowadząca wieczór w 2015 r.

Prof. Christian Guilleminault uhonorowany godnością Artifex Rhinologiae Polonicae – 2015 rok

Prof. Klaus Vogt poddaje prof. Antoniego Krzeskiego próbie zażywania tabaki – 2016 rok

Od lewej: prof. Antoni Krzeski, prof. Donald C. Lanza, dr Eliza Brożek-Mądry, prof. Peter H. Hwang i prof. Roy R. Casiano – 2017 rok

XI Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
dedykowany
GIGANTOM RYNOLOGII
prof. Valerie J. Lund
prof. David W. Kennedy
prof. Heinz Stammberger
prof. James S. Zinreich
6.12.2014 r. godz. 20:00
Zamek Królewski w Warszawie

Program Wieczoru:

- Wieczór poprowadzili: Prof. Antoni Krzeski, dr Eliza Brożek-Mądry.
- Wręczenie godności Artifex Rhinologiae Polonicae: prof. David W. Kennedy (USA), prof. Adam Maciejewski (Polska), prof. Gerhard Rettinger (Niemcy), prof. James S. Zinreich (USA).
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
- Koncert muzyki klasycznej w wykonaniu Meccore String Quartet.
  K. Szymanowski – *Kwartet smyczkowy nr 2 cz. 1*
  L. van Beethoven – *Kwartet smyczkowy op. 18 nr 1 cz. 1 i 2*, C. Debussy – *Kwartet smyczkowy op. 10 g-moll.*

XII Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
28.11.2015 r. o godz. 20:00
Teatr Stanisławowski
w Łazienkach Królewskich w Warszawie

Program Wieczoru:

- Wieczór poprowadzili: prof. Antoni Krzeski, dr Eliza Brożek-Mądry.
- Wręczenie godności Artifex Rhinologiae Polonicae: prof. Christian Guilleminault (USA), prof. Daniel Simmen (Szwajcaria).
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
- *Odę do radości* Fryderyka Schillera w języku polskim, niemieckim, francuskim i angielskim czytali: Antoni Krzeski, Daniel Simmen, Christian Guilleminault, Eliza Brożek-Mądry.
- Ilustracja muzyczna: J. Sebastian Bach *Kunst der Fuge* oraz D. Szostakowicz, *Kwartet smyczkowy nr 7* w wykonaniu Royal String Quartet.

XIII Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
3.12.2016 r. godz. 20:00
Fort Legionów (Forteca) w Warszawie

Program Wieczoru:

- Wieczór poprowadzili: prof. Antoni Krzeski, dr Eliza Brożek-Mądry.
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae The American Rhinologic Society.
- Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
- Kazimierz Pułaski: epizod polski i amerykański – opowiadają Eliza Brożek-Mądry i Antoni Krzeski,

Tadeusz Kościuszko – opowiadają Ewa i Wiktor Osiatyńscy,
– Henry Wadsworth Longfellow „Hymn sióstr morawskich z Bethlehem na poświęcenie sztandaru Pułaskiego", Mieczysław Haiman „Dumka o Kazimierzu Pułaskim" odczytali: prof. Peter H. Hwang, prof. John M. DelGaudio, prof. Roy R. Casiano, prof. Donald C. Lanza, prof. Richard R. Orlandi, prof. James N. Palmer, prof. Rodney J. Schlosser, prof. Dana Mara Thompson, dr. Jeff Rastatter, dr. Tord Alden.
– Ilustracja muzyczna w wykonaniu: Filipa Siejki – skrzypce, Patryka Rogozińskiego – wiolonczela: *New York, New York* z filmu Manhattan, *Polonez Husarii* – Krzesimira Dębskiego oraz muzyka filmowa: *Ostatni Mohikanin, Gladiator.*

XIV Wieczór Autorski

prof. Antoniego Krzeskiego
Gość honorowy – ADAM FERENCY
2.12.2017 r. godz. 20:00
Fort Legionów (Forteca) w Warszawie

Program Wieczoru:

– Wieczór poprowadzili: prof. Antoni Krzeski, dr Eliza Brożek-Mądry.
– Wręczenie godności Amicus Rhinologiae Polonicae
– Wybrane wiersze:
Die Ameisen – Joachim Ringelnatz, *She Walks in Beauty* – Lord Byron oraz *Całujcie mnie wszyscy w dupę* – Julian Tuwim czytali:
Antoni Krzeski, Eliza Brożek-Mądry, Adam Ferency, Marcin Kręglicki, Paweł Górski, Andrzej Marszałek.
– Ilustracja muzyczna w wykonaniu Kwartetu Milonga Baltica: A. Piazzolla – *Adios Nonino*, G.M. Rodriguez – *La Cumparsita*, A. Piazzolla – *Libertango*, C. Gardel – *Por una cabeza*, J. Plaza – *Nocturna.*

XV Wieczór Autorski

JUBILEUSZ 40-LECIA PRACY ZAWODOWEJ I NAUKOWEJ prof. ANTONIEGO KRZESKIEGO
30.11.2018 r. godz. 20:00
Fort Legionów (Forteca) w Warszawie

Program Wieczoru:

– Wieczór poprowadzili: Eliza Brożek-Mądry oraz Przemysław Redkowski
– Rozmowa z prof. A. Krzeskim o życiu, wartościach, rodzinie i przyjaciołach.

W programie udział wzięli: Ewa Woydyłło-Osiatyńska, Ignacy Rusztecki (wnuczek profesora), dr hab. Wojciech Kukwa, prof. Maciej Misiołek oraz doktoranci profesora Krzeskiego .
– Ilustracja muzyczna: przekrój muzyczny poprzez zainteresowania profesora Krzeskiego: Marlena Dietrich, Paul Anka, The Beatles, W.A. Mozart, G.F. Haendel i J. Joplin w wykonaniu: Ingi Maruqyan – wokalistka, Izabelli Bukowskiej – aktorka, Michała Goślińskiego – kontratenor, Marcina Nowakowskiego – saksofon oraz Filipa Siejki – skrzypce, fortepian.

Od 15 lat każdego roku, w trakcie kolejnych konferencji RhinoForum, profesor Krzeski organizował uroczyste wieczory aby podziękować wszystkim zaproszonym wykładowcom i organizatorom za ich wysiłek i zaangażowanie w przygotowanie tego wydarzenia, a wszystkim uczestnikom za udział w konferencji i okazane zaufanie. W tym roku nadarzyła się ta szczególna okazja, aby odwrócić role i podziękować profesorowi Antoniemu Krzeskiemu za wieloletnie przewodnictwo, twórczy wkład i entuzjazm, jakim dzieli się z wszystkimi współpracownikami, współorganizatorami i uczestnikami RhinoForum.

Prof. Antoni Krzeski ze współautorami kolejnych wieczorów autorskich: dr Elizą Brożek-Mądry i dr Marcinem Straburzyńskim – 2018 rok

RhinoForum

28-30 listopada 2019, Warszawa

SINUS SURGERY MASTERCLASS
Warszawa, 29 listopada 2019

CHRAPANIE I BEZDECHY
dla laryngologów
VIII Międzynarodowe Seminarium
Warszawa, 30 listopada 2019

BÓLE GŁOWY
w codziennej praktyce
III Interdyscyplinarne Sympozjum
Warszawa, 30 listopada 2019

RHINOPLASTY MASTERCLASS
Warszawa, 30 listopada 2019

Organizatorzy:

Klinika Otorynolaryngologii
Wydział Lekarsko-Dentystyczny
Warszawski Uniwersytet Medyczny

RYNOLOGIA POLSKA
STOWARZYSZENIE

Serdecznie zapraszam prof. Antoni Krzeski